

De Schaduw van

Napoleon

Hoofdstuk 1: Corsicaanse Roots (1769-1785)

De zee rondom Corsica was rusteloos op die vijftiende augustus 1769, alsof zij wist dat er iets bijzonders geboren zou worden. In een bescheiden huis in Ajaccio kwam Napoleone di Buonaparte ter wereld, de tweede zoon van Carlo en Letizia. Het eiland was pas een jaar eerder Frans geworden, afgestaan door de Republiek Genua na een lange strijd voor onafhankelijkheid. De kleine Napoleone werd dus geboren als onderdaan van een natie waartegen zijn vader nog had gevochten.

De jonge Napoleon groeide op in een wereld van tegenstrijdigheden. Thuis werd Corsicaans en Italiaans gesproken, terwijl de taal van de macht – het Frans – voor hem aanvankelijk even vreemd was als de koloniale bestuurders die over zijn eiland heersten. Carlo, een ambitieuze advocaat met adellijke aspiraties, begreep dat zijn zoons alleen konden floreren door de Franse werkelijkheid te accepteren. Dat Napoleon later zijn naam zou verfransing naar Bonaparte, was de eerste van vele transformaties.

Het gezin Buonaparte was niet arm maar leefde sober. Letizia, streng en spaarzaam, voedde haar uiteindelijk acht kinderen op met militaire discipline. "Zuinigheid is de rijkdom van de armen," leerde ze hen. Die lessen in soberheid zouden Napoleon later goed van pas komen tijdens zijn veldtochten.

Als kind was Napoleon eenzaam en in zichzelf gekeerd. Kleine van postuur maar fel van karakter, werd hij vaak bespot door zijn leeftijdsgenoten. Hij trok zich terug in boeken over geschiedenis en militaire strategie. Urenlang kon hij alleen spelen, soldaatjes opstellend in het zand, veldslagen dirigerend waar hij altijd zegevierde. Zijn moeder merkte ooit op: "Napoleon speelde nooit als een kind; hij bouwde forten terwijl anderen zandkastelen maakten."

In 1778, toen Napoleon negen jaar oud was, slaagde zijn vader erin hem een beurs te bezorgen voor de militaire school in Brienne, Frankrijk. Het afscheid van Corsica was voor de jonge jongen een trauma. Hij verliet niet alleen zijn familie, maar ook zijn identiteit. In

Frankrijk was hij een buitenlander – zijn accent, zijn manieren, zelfs zijn naam werden onderwerpen van spot.

Op school in Brienne werd Napoleon's karakter gevormd door isolement en volharding. Zijn medeleerlingen, zonen van de Franse aristocratie, keken neer op de kleine Corsicaan met zijn vreemde accent. "Corsica is door Frankrijk veroverd volgens het recht van de sterkste," schreef hij verbitterd in een van zijn vroege opstellen. Die jongenspijn zou later uitgroeien tot een obsessie om Frankrijk te overtreffen in haar eigen spel.

De jaren op Brienne (1778-1784) waren eenzaam maar productief. Napoleon blonk uit in wiskunde en geschiedenis. Zijn leraren merkten zijn buitengewone concentratievermogen op en zijn vermogen om complexe vraagstukken snel te doorgronden. Zoals een leraar noteerde: "Deze jongen lijkt alleen op zichzelf te vertrouwen."

In 1784 werd Napoleon geselecteerd om zijn opleiding voort te zetten aan de prestigieuze École Militaire in Parijs. Daar zou hij in slechts één jaar een studie afronden waar anderen twee jaar over deden, deels uit financiële noodzaak na de dood van zijn vader in 1785. Als zestienjarige werd hij benoemd tot onderluitenant in het artillerieregiment La Fère, een van de meest technische en intellectuele onderdelen van het Franse leger.

Napoleon verliet Corsica als een jongen, maar zou terugkeren als een man. Zijn eiland had hem gevormd – zijn trots, zijn vastberadenheid, zijn gevoel van anders-zijn – maar Frankrijk had hem de middelen gegeven om die eigenschappen om te zetten in macht. De spanning tussen deze identiteiten zou hem zijn hele leven vergezellen.

De jongen die soldaatjes in het zand rangschikte, zou uiteindelijk heel Europa tot slagveld maken. Maar in deze vroege jaren was dat alles nog slechts een schaduw van wat zou komen.

"Ik was er toen je voor het eerst naar het vasteland keek, een kleine jongen met te grote dromen. Je eerste stap op Franse bodem was ook de eerste stap op het pad dat ik voor je had uitgestippeld."

Hoofdstuk 2: Militaire Vorming (1785-1793)

De jonge luitenant Bonaparte betrad een wereld in transitie. Het Frankrijk van 1785 leefde in de nadagen van het Ancien Régime, een monarchie die langzaam verstikt werd door haar eigen contradictie. Terwijl hij zijn eerste schreden zette in het garnizoensleven in Valence, doorkruiste Napoleon een land dat hij nauwelijks kende maar waar hij ooit over zou heersen.

Zijn eerste jaren als officier waren gewijd aan zelfstudie. Waar collega's hun vrije tijd doorbrachten met dobbelen en vrouwen, verslond Napoleon boeken. Rousseau, Voltaire, Montesquieu – de filosofen van de Verlichting voedden zijn politieke ideeën. Maar het waren Julius Caesar en Alexander de Grote die zijn militaire verbeelding aanwakkerden. "In het leven van grote mannen lezen we onze eigen mogelijkheden," schreef hij in zijn notitieboek.

Bonaparte's regiment verplaatste zich tussen verschillende garnizoenen, maar hij verkreeg regelmatig verlof om terug te keren naar Corsica. Daar probeerde hij een rol te spelen in de lokale politiek, geïnspireerd door de Corsicaanse vrijheidsstrijder Pasquale Paoli, die hij ooit als held had vereerd. Het was een paradoxale positie: een Franse officier die droomde van Corsicaanse autonomie.

De Franse Revolutie van 1789 doorkruiste deze ambivalentie. Toen de Bastille viel, was Napoleon vierentwintig en klaar om partij te kiezen. "De revolutie is als de Nijl," zou hij later opmerken, "zij overspoelt en voedt het land tegelijkertijd." Voor een jonge officier zonder adellijke connecties bood de revolutie onverwachte kansen.

Napoleon's loyaliteit aan de revolutie was deels pragmatisch, deels idealistisch. In augustus 1791 legde hij, zoals alle officieren, een eed af op de nieuwe grondwet. Toen hij kort daarna in Parijs verbleef, was hij getuige van de bestorming van de Tuilerieën op 10 augustus 1792. Vanuit een café observeerde hij hoe de monarchie in één dag instortte. "Een regering valt met dezelfde natuurwetten als een appel," noteerde hij. "Eerst langzaam rijpend, dan plotseling vallend."

Op Corsica raakte Bonaparte steeds meer vervreemd van zijn vroegere held Paoli, die nu neigde naar onafhankelijkheid met Britse steun. Napoleon koos voor Frankrijk en de revolutie, een beslissing die hem in april 1793 zijn geboorte-eiland kostte. De familie Bonaparte moest vluchten naar het Franse vasteland, voorgoed gebroken met Corsica.

Deze definitieve breuk met zijn wortels maakte van Napoleon een man zonder vaderland, met alleen Frankrijk als bestemming. Zoals hij schreef aan zijn broer Joseph: "Ons lot is nu verbonden met dat van de Republiek."

Het Terreur-bewind verhevigde in 1793 zowel de revolutionaire idealen als hun bloedige consequenties. Napoleon navigeerde voorzichtig door deze turbulente tijden. Zijn militaire talent werd eindelijk opgemerkt tijdens het beleg van Toulon, een havenstad die zich had overgegeven aan de Britten. Als artilleriecommandant ontwikkelde de 24-jarige kapitein Bonaparte een strategie die de stad in republikeinse handen terugbracht.

Na deze overwinning werd hij bevorderd tot brigadegeneraal, een buitengewone sprong in rang voor iemand zo jong. De jakobijnse leider Augustin Robespierre, broer van de beruchte Maximilien, schreef over hem: "Bonaparte is een man van uitzonderlijke verdienste. Hij is Corsicaans, biedt alleen loyaliteit aan de Republiek, en zal ons goed dienen."

De val van Robespierre in juli 1794 bracht Bonaparte kortstondig in gevaar. Zijn banden met de jakobijnen leidden tot twee weken gevangenschap. Maar de Republiek had zijn militaire talent te hard nodig om hem lang vast te houden. Na zijn vrijlating leerde hij een cruciale les: politieke loyaliteiten zijn vluchtig; alleen persoonlijke macht biedt zekerheid.

Bij het einde van 1794 was Napoleon niet langer de onzekere buitenstaander. De jonge generaal had een glimp opgevangen van wat mogelijk was in deze nieuwe wereld waar geboorterecht had plaatsgemaakt voor verdienste. De revolutie had de oude orde weggevaagd, en in die leegte zou hij zijn eigen imperium bouwen.

"In het tumult van de revolutie zag niemand hoe jij, als een schaakmeester, je eerste pionnen begon te verplaatsen. Alleen ik zag het vuur in je ogen toen chaos Frankrijk overspoelde."

Hoofdstuk 3: De Italiaanse Doorbraak (1793-1797)

Parijs in 1795 was een stad van contrasten, waar revolutionaire idealen botsten met praktische honger. Het Directoire, een nieuwe regering van vijf directeuren, worstelde om stabiliteit te brengen na de extreme Terreur. In deze stad, op wiens straten nog het bloed van de guillotine kleefde, vond Napoleon niet alleen een nieuw begin, maar ook de vrouw die zijn lot zou veranderen.

Joséphine de Beauharnais, een 32-jarige weduwe, zes jaar ouder dan Bonaparte, was een overlevingskunstenaar in de woelige zee van de revolutie. Haar eerste echtgenoot was onder de guillotine gestorven, maar zij had relaties opgebouwd met machtige figuren van het nieuwe regime. Napoleon, betoverd door haar elegantie en wereldwijsheid, viel hopeloos voor haar. "Ik zie alleen jou, ik denk alleen aan jou," schreef hij in een van zijn vele vurige brieven. Ze trouwden op 9 maart 1796, twee dagen voor hij vertrok naar zijn nieuwe commando: het Italiaanse front.

De Armée d'Italie was een verwaarloosde strijdmacht, slecht gevoed en onderbetaald. Frankrijk bevond zich in een coalitieoorlog tegen verschillende Europese machten, waaronder Oostenrijk, dat Noord-Italië bezet hield. Bonaparte kreeg opdracht om de Oostenrijkers af te leiden, terwijl de hoofdaanval vanuit Duitsland zou komen. Niemand, zelfs niet het Directoire, verwachtte wat zou volgen.

Met slechts 30.000 man tegenover 60.000 Oostenrijkers en Piëmontezen, leek Napoleon's missie onmogelijk. Maar waar anderen obstakels zagen, zag hij kansen. "Als je besluit aan te vallen, moet dat met alle kracht op één punt gebeuren," vertrouwde hij zijn staf toe. "Het moreel, niet het aantal, beslist in de oorlog."

In een briljante reeks manoeuvres, scheidde Bonaparte de Piëmontese en Oostenrijkse legers en versloeg ze afzonderlijk. Bij Lodi doorkruiste hij persoonlijk een brug onder vijandelijk vuur, wat hem de bijnaam 'le Petit Caporal' (de Kleine Korporaal) opleverde onder zijn soldaten. Na deze overwinning schreef hij: "Op het slagveld hoorde ik voor het eerst het gefluister van de ambitie. Ik zag mijzelf als iets buitengewoons."

Napoleon's veldtocht was revolutionair, niet alleen militair maar ook politiek. Hij onderhandelde eigenhandig met Italiaanse staten, creëerde nieuwe republieken, confisqueerde kunstschaten voor Parijs, en zond miljoenen francs naar het Directoire. Langzaam transformeerde hij van een generaal in een staatsman. Zijn proclamaties aan zijn troepen waren meesterwerken van retoriek: "Soldaten, jullie zijn slecht gekleed, slecht gevoed. Ik zal jullie naar de vruchtbaarste vlaktes ter wereld leiden. Rijke provincies, grote steden zullen in jullie macht vallen."

Terwijl hij triomfen op triomfen stapelde in Italië, groeide zijn onafhankelijkheid van Parijs. Zijn brieven aan het Directoire werden steeds minder onderdanig. Toen de regering hem versterking stuurde onder generaal Kellermann, schreef Napoleon terug: "Eén slechte generaal is beter dan twee goede. Oorlog is, zoals regering, een kwestie van tact."

In oktober 1797 sloot Bonaparte op eigen initiatief de Vrede van Campo Formio met Oostenrijk, waarmee hij definitief de grenzen van Europa hertekende. De Republiek Venetië, duizend jaar oud, werd uitgewist en verdeeld. "Ik heb duizend jaar geschiedenis in één uur uitgeveegd," verklaarde hij. Voor het eerst begon Europa te begrijpen dat deze Corsicaan niet slechts een militair genie was, maar een man met een visie om het continent te hervormen.

In december keerde Napoleon terug naar Parijs als een held. Hij was vertrokken als een jonge generaal; hij keerde terug als een levende legende. De kranten bezongen zijn overwinningen, dichters schreven odes aan zijn daden. Het Directoire organiseerde een triomfantelijke ontvangst, maar het was duidelijk wie nu de meest populaire man in Frankrijk was. Talleyrand, de slimme minister van

Buitenlandse Zaken, merkte op: "Het is opmerkelijk hoezeer een dozijn overwinningen de publieke opinie kan beïnvloeden."

Bonaparte zelf cultiveerde zorgvuldig zijn publieke beeld, streng en eenvoudig in een tijd van decadentie. Hij vermeed het publieke leven en bestudeerde politiek. De 28-jarige generaal, die nu regelmatig werd bezocht door wetenschappers, kunstenaars en politici, wist dat militaire glorie vergankelijk was. "In ons land," merkte hij op, "moet men groot blijven om gerespecteerd te worden. Als ik drie dagen achtereen niet in de krant verschijn, ben ik verloren."

De Italiaanse campagne had Napoleon getransformeerd. De buitenstaander was nu onmisbaar geworden voor Frankrijk. Maar in zijn binnenste bleef hij de rekenende strateeg, altijd één zet vooruit denkend in het grote spel van de macht. De volgende fase zou al snel beginnen.

"Je liet Europa kennismaken met je naam, maar ik kende de prijs van elke overwinning – de nachtmerries die je wakker hielden, de twijfels die je aan niemand toonde."

Hoofdstuk 4: Egyptisch Avontuur (1798-1799)

"Grote reputaties worden alleen gemaakt in het Oosten." Deze overtuiging dreef Bonaparte naar een van zijn meest ambitieuze en paradoxale ondernemingen. Na zijn Italiaanse triomfen werd Frankrijk te klein voor zijn ambities, maar een directe aanval op Engeland – Frankrijk's grootste vijand – leek onmogelijk vanwege de Britse zeemacht. Egypte bood een alternatief: een weg naar Britse belangen in India, en voor Napoleon, een kans om in de voetsporen te treden van Alexander de Grote.

Het Directoire, dat zowel onder de indruk was van Bonaparte's successen als bezorgd over zijn populariteit, gaf graag toestemming voor deze verre expeditie. Een briljante generaal in een ver land kon geen staatsgreep plegen. Op 19 mei 1798 zeilde een vloot van 400 schepen uit Toulon, met aan boord 35.000

soldaten en, uniek in de militaire geschiedenis, 167 wetenschappers, kunstenaars en intellectuelen.

"Soldaten," verkondigde Napoleon bij hun vertrek, "jullie gaan een veroveringstocht ondernemen waarvan de gevolgen voor de beschaving en de wereldhandel onberekenbaar zijn." Zijn woorden zouden profetischer blijken dan hij kon vermoeden, hoewel niet geheel op de manier die hij had voorzien.

De expeditie begon voorspoedig met de inname van Malta, een strategisch eiland dat eeuwenlang door de Orde van Sint-Jan was gehouden. Vervolgens ontsnapte de vloot op wonderbaarlijke wijze aan de Britse admiraal Nelson, die de Middellandse Zee doorkruiste op zoek naar de Fransen. Op 1 juli landden Bonaparte's troepen bij Alexandrië.

In de brandende hitte marcheerden de Fransen naar Cairo. Bij de Piramiden troffen ze een Mamelukken-leger dat numeriek groter was maar technologisch inferieur. "Soldaten," sprak Napoleon zijn troepen toe in de schaduw van de monumenten die al duizenden jaren stonden, "bedenk dat vanaf deze piramiden veertig eeuwen op jullie neerkijken." De daaropvolgende overwinning was beslissend.

Cairo viel, maar de droom van een oosters imperium stortte in op 1 augustus, toen Nelson de Franse vloot vernietigde in de Baai van Aboukir. Plotseling was Napoleon's leger afgesneden van Frankrijk, gevangen in een vreemd land. "De carrière van een soldaat hangt af van een enkel moment," had hij ooit geschreven. Nu hing zijn eigen carrière af van zijn vermogen om uit deze val te ontsnappen.

Bonaparte reageerde met kenmerkende aanpassingsvermogen. Als hij geen militair imperium kon bouwen, zou hij een cultureel imperium stichten. Hij richtte het Institut d'Égypte op, waar wetenschappers de geheimen van deze oude beschaving begonnen te ontrafelen. Het was in deze periode dat de Steen van Rosetta werd ontdekt, die uiteindelijk zou leiden tot het ontcijferen van de hiërogliefen.

Napoleon zelf bestudeerde de islam en overwoog een overgang naar dit geloof om zijn gezag te versterken. Hij presenteerde zich aan de lokale bevolking niet als veroveraar, maar als bevrijder van Turkse overheersing: "Wij Fransen zijn ook ware moslims. Hebben wij niet de paus vernietigd die een heilige oorlog tegen moslims predikte?"

Maar de Egyptenaren zagen de Fransen als bezetters, niet als bevrijders. In Cairo brak een opstand uit die met harde hand werd neergeslagen. De droom van Oosterse acceptatie vervloog, vervangen door de realiteit van een bezettingsmacht in vijandig gebied.

Toen het Ottomaanse Rijk Frankrijk de oorlog verklaarde, besloot Napoleon aanvallend op te treden. In februari 1799 marcheerde hij naar Syrië, belegerde Acre, maar moest zich na twee maanden terugtrekken vanwege de pest en Britse interventie. Dit was zijn eerste echte militaire tegenslag. "Er zijn in het leven momenten waarop het onoplosbare zich opstapelt," zou hij later verzuchten.

Terug in Egypte won hij de Slag bij Aboukir tegen een Ottomaanse invasiemacht, maar zijn ambities lagen nu elders. Uit onderschepte kranten begreep hij dat Frankrijk in crisis verkeerde – verslagen in Italië en bedreigd met invasie. Op 23 augustus 1799 verliet hij in het geheim Egypte, zijn leger achterlatend, vergezeld door slechts een handvol vertrouwelingen.

Deze beslissing zou sommigen als verraad beschouwen, maar voor Napoleon was het strategische noodzaak. Hij waagde alles op één kaart: dat Frankrijk hem meer nodig had dan hij Frankrijk. "In revolutionaire tijden," merkte hij ooit op, "vertrekt het getij even snel als het komt. Een man van karakter aarzelt niet om dit getij te benutten."

Na een hachelijke overtocht, ontwijkend tussen Britse schepen, landde hij op 9 oktober in Frankrijk. Tot zijn verbazing werd hij niet als deserteur ontvangen, maar als redder. Het Directoire, corrupt en incompetent, had alle krediet verspeeld. Frankrijk hunkerde naar een sterke leider die de revolutie kon redden van haar eigen excessen.

De mislukking in Egypte – want dat was het, militair gezien – werd omgezet in een persoonlijke triomf. De mislukte oosterse droom had paradoxaal genoeg de weg vrijgemaakt voor een westerse werkelijkheid die zelfs Napoleon's dromen zou overtreffen.

"Terwijl je de piramides bestudeerde, bestudeerde ik jou. In de woestijn vond je niet wat je zocht, maar je leerde dat afstand je macht versterkte – een les die je nooit zou vergeten."

Hoofdstuk 5: Staatsgreep en Consulaat (1799-1804)

Parijs in de herfst van 1799 was een stad die hunkerde naar stabiliteit. Tien jaar na de Bastille waren de revolutionaire idealen verzuurd tot cynisme en uitputting. Het Directoire, de vijfkoppige regering, zat gevangen in een cyclus van corruptie en intriges. De oorlogen tegen de Europese machten verliepen slecht, de economie leed, en de meeste Fransen verlangden naar een einde van de voortdurende crisis.

In deze sfeer keerde Bonaparte terug uit Egypte, zijn militaire mislukking verhuld door zorgvuldig georkestreerde propaganda. "Een generaal die nederlagen lijdt is niets," had hij ooit opgemerkt. "Een generaal die nederlagen overwint is alles." Zoals altijd wist Napoleon een tegenslag om te smeden tot voordeel.

Het complot voor een staatsgreep was al in voorbereiding voordat hij landde. Sieyès, een van de directeuren en veteraan-revolutionair, zocht een 'degen' – een militaire figuur met voldoende prestige om een regeringsverandering te legitimeren. De terugkeer van Bonaparte was een geschenk. Zoals Talleyrand, de altijd pragmatische oud-bisschop en minister, het uitdrukte: "We hebben een leider nodig, en hij is er."

Napoleon aarzelde niet. "De revolutie is voorbij," verklaarde hij. "De principes die haar begonnen zijn verloren. De revolutie is vastgelegd in de personen die haar hebben volbracht." En hij zou die persoon zijn.

Op 9 november 1799 (18 Brumaire volgens de revolutionaire kalender) begon de staatsgreep. Het plan was eenvoudig: het parlement zou worden overgehaald om naar Saint-Cloud te verhuizen, zogenaamd vanwege een jakobijs complot in Parijs. Daar zou Napoleon's broer Lucien, voorzitter van de Raad van Vijfhonderd, een constitutionele verandering orkestreren.

Maar zoals zoveel plannen, overleefde deze de eerste confrontatie met de werkelijkheid niet. Wanneer Bonaparte de zaal van de Raad betrad, werd hij uitgejouwd. "Buiten met de dictator! Buiten met de tiran!" riepen de volksvertegenwoordigers. Soldaten moesten hem uit de zaal redden. Het was een moment van crisis voor een man die gewend was aan militaire triomfen.

Op dat cruciale moment was het Lucien Bonaparte die de situatie redde. Naar buiten tredend naar de wachtende troepen, trok hij zijn zwaard en zwoer zijn eigen broer te doden als deze ooit de vrijheid van Frankrijk zou bedreigen. Dit dramatische gebaar won de soldaten voor de zaak. Onder leiding van generaal Murat dreven zij de volksvertegenwoordigers uit de zaal met bajonetaanvallen.

Die avond stemde een rompparlement voor de afschaffing van het Directoire en de instelling van een driemanschap van consuls, met Napoleon als Eerste Consul. De grondwet die volgde – de vierde sinds 1789 – gaf hem bijna dictatoriale macht onder een dun vernisje van republikeinse vormen.

"Burgers," verkondigde hij aan de Franse natie, "de revolutie is gevestigd op de principes waarmee zij begon. Zij is voorbij." Het was een meesterlijk staaltje van politieke retoriek. Voor conservatieven betekende het een einde aan de chaos; voor revolutionairen een bevestiging van hun idealen; voor de massa betekende het simpelweg dat er een sterke man was om Frankrijk te redden.

Bonaparte's eerste jaren als Eerste Consul waren een toonbeeld van bestuurlijke energie. "Ik regeer niet als generaal, maar omdat de natie gelooft dat ik civiele kwaliteiten bezit," verklaarde hij, en hij bewees dit met een reeks hervormingen die Frankrijk fundamenteel zou veranderen.

De Banque de France werd opgericht om financiële stabiliteit te brengen. Een systeem van prefecten centraliseerde het bestuur. Lycées (middelbare scholen) en de École Polytechnique legden de basis voor een meritocratisch onderwijssysteem. Maar bovenal was er de Code Napoléon – een alomvattend wetboek dat de rechtsgelijkheid en eigendomsrechten garandeerde.

"Mijn ware glorie," zou hij later op Sint-Helena opmerken, "is niet het winnen van veertig veldslagen. Waterloo zal de herinnering aan zoveel overwinningen uitwissen. Wat niets kan uitwissen, wat eeuwig zal leven, is mijn Code Civil."

Tegelijkertijd werkte Bonaparte aan interne pacificatie. Hij verzoende zich met de katholieke kerk via een concordaat met de paus, beëindigde de burgeroorlog in de Vendée, en bood amnestie aan royalistische ballingen. Zijn politiek was pragmatisch: "Men regeert beter met gezond verstand en een sterke hand dan met ideologieën."

In de buitenlandse politiek wist hij triomfen te behalen door een combinatie van militaire genialiteit en diplomatieke behendigheid. Bij Marengo versloeg hij de Oostenrijkers opnieuw, waarna de Vrede van Lunéville (1801) Frankrijk's continentale dominantie bevestigde. Zelfs met Groot-Brittannië werd tijdelijk vrede gesloten in 1802.

De populariteit van de Eerste Consul steeg tot ongekennde hoogten. Toch voelde hij zich bedreigd. Royalistische complotten en jakobijnse samenzweringen beklemtoonden de fragiliteit van zijn positie. Na een aanslag op zijn leven in december 1800 verzuchtte hij: "Ik ben veroordeeld tot regeren, hebben ze me gezegd, omdat ze niemand anders zo bekwaam achten als ik."

Deze permanente staat van bedreiging leidde tot hardere maatregelen. Toen ontdekt werd dat royalisten een samenzwering smeedden met Britse steun, liet Bonaparte de hertog van Enghien ontvoeren uit het neutrale Baden en executeren na een schijnproces. "Het was meer dan een misdaad," merkte Fouché, zijn minister van Politie, op. "Het was een fout."

Het consulaat-voor-het-leven, dat hij in 1802 verkreeg, was niet genoeg om zijn legitimiteitshonger te stillen. Europa bewoog zich richting monarchaal herstel, en Napoleon begreep dat zijn power in een door traditie gedreven continent altijd onzeker zou blijven zonder een erfelijke titel.

Op 18 mei 1804 verklaarde de Senaat de Republiek tot Keizerrijk, met Bonaparte als erfelijk keizer. De revolutie, begonnen met de val van de monarchie, had een volledige cirkel beschreven. Maar deze nieuwe monarch was niet van koninklijk bloed. Hij was een kind van de Revolutie die hij nu begraaft terwijl hij beweerde haar te bekronen.

"Ik fluisterde in je oor terwijl je de republiek omvormde naar jouw beeld. De vrijheid die je beloofde aan anderen, gaf je nooit aan jezelf."

Hoofdstuk 6: De Kroning (1804-1807)

De Notre-Dame van Parijs was getransformeerd voor de gelegenheid. Tapijten in keizerlijk groen, gouden adelaars, en kristallen kandelaars vervingen de sobere republikeinse symboliek. Op 2 december 1804 zat Paus Pius VII, uit Rome gekomen ondanks zijn twijfels, gereed om de eerste Franse keizer sinds de val van de Bourbons te kronen. Het was het hoogtepunt van een onwaarschijnlijke reis – van Corsicaanse militair tot soeverein van Europa's machtigste natie.

De ceremonie was zorgvuldig geregisseerd als een mengeling van Karolingische traditie en revolutionaire legitimiteit. Napoleon, gekleed in een met bijen bezaaide mantel (symbolen die de Merovingische dynastie moesten oproepen), schreed langzaam door het middenschip. Naast hem liep Joséphine, zelf getransformeerd van creoolse overlevingskunstenaar tot keizerin.

Het moment suprême kwam toen de paus de kroon wilde opheffen. Napoleon, in een daad van ongekende aanmatiging, nam de gouden lauwerkrans en plaatste deze zelf op zijn hoofd. Vervolgens

kroonde hij Joséphine, die geknield voor hem neerboog. "Ik vond de kroon in de goot," zou hij later verklaren. "Ik heb haar opgeraapt, en het volk heeft haar op mijn hoofd geplaatst."

Jacques-Louis David, de schilder die het evenement vereeuwigde, liet de moeder van de keizer prominent op het doek figureren, hoewel zij in werkelijkheid niet aanwezig was. Letizia Bonaparte, altijd nuchter, had gezegd: "Als ik maar wist dat het zou duren." Haar Corsicaanse wijsheid doorzag de glitter van dit nieuwe rijk.

De kroning markeerde een fundamentele transformatie, niet alleen van Napoleon maar van Frankrijk zelf. "Een koning is geboren, niet gemaakt," merkte Chateaubriand bitter op. Maar Napoleon was vastbesloten te bewijzen dat een keizer zichzelf kon maken én rechtvaardigen. Hij creëerde een nieuwe adel, een nieuw hof, en een nieuwe dynastie, allemaal gebaseerd op verdienste en loyaliteit – althans in theorie.

Europa reageerde met een mengeling van afschuw en fascinatie. De Britse karikaturist James Gillray beeldde 'Little Boney' af als een miniatuur-tiran, terwijl Russische edelen klaagden over deze 'plebejer op een troon'. Maar veel Europeanen zagen in Napoleon ook een verlichte heerser, een man die revolutionaire idealen van gelijkheid had weten te combineren met noodzakelijke orde.

Napoleon zelf toonde weinig interesse in wat anderen dachten. "Een troon is slechts een stuk hout bekleed met fluweel," merkte hij pragmatisch op. Wat telde, waren de machtsmiddelen die zijn nieuwe status hem bood. En die zou hij spoedig nodig hebben.

In 1805 vormde een derde coalitie van Europese machten zich tegen Frankrijk: Groot-Brittannië, Rusland, Oostenrijk en Zweden. Napoleon, inmiddels 36 jaar oud, reageerde met een strategisch meesterwerk. Terwijl hij een invasievloot bij Boulogne verzamelde om de Britten af te leiden, marcheerde hij met 200.000 man – het Grande Armée – in recordtempo door Europa.

Bij Ulm dwong hij een Oostenrijks leger tot overgave zonder een grote veldslag. "Ik heb hen verslagen door gebruik te maken van hun benen, niet hun armen," verklaarde hij trots. Wenen viel zonder

verzet. Maar bij Austerlitz, op 2 december 1805 – exact een jaar na zijn kroning – leverde Napoleon zijn meesterwerk.

Tegenover een gecombineerde Russisch-Oostenrijkse troepenmacht, trok hij zich schijnbaar zwak terug op een plateau. De geallieerden, overmoedig, vielen aan zoals hij had voorzien. "Als ze de hoogte nu nemen, zijn ze verloren," fluisterde hij tegen zijn maarschalken. De mist trok op, de zon van Austerlitz straalde over het slagveld, en Napoleon's verborgen reserves vernietigden de geallieerde centrum. Het was zijn meest volmaakte overwinning.

"Soldaten, ik ben tevreden met jullie," verklaarde hij in een typisch beknopte proclamatie. De Derde Coalitie viel uiteen. Oostenrijk werd gedwongen tot de Vrede van Pressburg, die Franse controle over Italië en Duitsland bevestigde. Napoleon stond op het toppunt van zijn militaire genie.

Maar op zee bleef de Britse dominantie onaangetast. Dezelfde maand als Austerlitz vernietigde admiraal Nelson de Frans-Spaanse vloot bij Trafalgar. "Ik kan niet overal tegelijk zijn," verzuchtte Napoleon toen hij het nieuws hoorde. Om Engeland te treffen, ontwierp hij nu het Continentaal Stelsel – een economische blokkade die Britse handel met Europa moest afsnijden.

Na Austerlitz hermodelleerde Napoleon Europa door decreet. Het Heilige Roomse Rijk, duizend jaar oud, werd afgeschaft. De Rijnbond verving het in Duitsland als Franse vazalstaat. Zijn broers en zussen werden op Europese tronen geplaatst: Joseph in Napels, Louis in Holland, Jérôme in Westfalen.

"Mijn familie drinkt uit dezelfde beker als ik," verklaarde Napoleon. "Als het vergif bevat, delen we allen hetzelfde lot." Maar zijn familie bracht hem vaak teleurstelling. "Met zulke broers," klaagde hij eens, "wie heeft vijanden nodig?"

In 1806 was Pruisen aan de beurt om Napoleon's militaire genie te ervaren. Na provocaties van beide zijden, trok het Pruisische leger ten strijde, vol vertrouwen door hun erfenis van Frederik de Grote. Bij Jena en Auerstedt vernietigde Napoleon deze arrogantie in één

dag. "Ze hebben honderdvijftig jaar reputatie gewonnen in drie weken verloren," observeerde hij droogjes.

Berlijn viel, en Napoleon stond aan de Weichsel, klaar voor confrontatie met de laatste grote continentale macht: Rusland. De wintercampagne van 1806-1807 was brutaal, met bloedige slagen in sneeuw en modder bij Eylau en Friedland. Maar uiteindelijk bood tsaar Alexander I onderhandelingen aan.

De twee keizers ontmoetten elkaar op een vlot in de Niemen bij Tilsit in juni 1807. Het was een bijeenkomst van tegenpolen: de selfmade keizer en de aristocraat bij uitstek. "Ik haat de Engelsen evenzeer als u," verklaarde Alexander, een verklaring die Napoleon precies wilde horen. Frankrijk en Rusland sloten een bondgenootschap dat Europa verdeelde in invloedssferen.

Op dit moment stond Napoleon op de top van zijn macht. Hij had de drie grote militaire machten van Europa – Oostenrijk, Pruisen en Rusland – vernederd. Hij heerste, direct of indirect, over een imperium dat zich uitstreekte van Madrid tot Warschau. "Ik heb de revolutie beteugeld," verklaarde hij zelfverzekerd, "het volk verheven, koningen bekroond."

Maar onder de triomfen lagen de zaden van nederlaag al te kiemen. Het Continentaal Stelsel kostte Frankrijk's bondgenoten meer dan het Engeland schaadde. Napoleons groeiende dynastie creëerde verwachtingen die hij moeilijk kon vervullen. "Macht is mijn minnares," had hij ooit verklaard. Maar elke minnares eist uiteindelijk haar tol.

Na Tilsit keerde Napoleon terug naar Parijs, waar een ander probleem wachtte: de kwestie van een erfgenaam. Joséphine, nu in haar veertig, had hem geen kinderen geschonken. De dynastie die hij had gevestigd, stond op wankelende benen zonder een opvolger van zijn bloed. Het was een persoonlijke impasse die het zwaartepunt van zijn rijk bedreigde.

Vanaf het balkon van de Tuilerieën toonde hij zijn nieuwe "koningen en vazallen" aan het Parijse volk. Hun levende lichamen waren het bewijs van wat hij had bereikt: een Europa eindelijk verenigd onder

één gezag, het Romeinse Rijk herboren. Maar zoals elk imperium, zou ook het zijne uiteindelijk ondergaan aan de last van zijn eigen ambities.

"De kroon die je uit de handen van de paus nam, droeg je met trots in het licht. Maar in het donker voelde ik hoe zwaar die op je hoofd woog – een last die je nooit meer zou afleggen."

Hoofdstuk 7: Het Toppunt van Macht (1807-1809)

Parijs in 1807 was het onbetwiste centrum van Europa. In de salons en ministeries van de hoofdstad werd het lot van koninkrijken besloten, werden dynastieën gemaakt en gebroken. Napoleon, 38 jaar oud, bevond zich op het absolute hoogtepunt van zijn macht – een moderne Charlemagne die Frankrijk had getransformeerd van revolutionaire chaos tot keizerlijke glorie.

"Europa is een molshoop," verklaarde hij aan zijn minister Champagny. "Er zijn nooit grote rijken en grote revoluties geweest behalve in het Oosten, waar zeshonderd miljoen mensen leven." Deze opmerking onthulde hoe zijn horizon was verschoven. Voor de meeste heersers zou beheersing van Europa het eindpunt van ambities zijn; voor Napoleon was het slechts een tussenstap.

Het dagelijks bestuur van zijn groeiende rijk eiste bovenmenselijke inspanning. "Ik werk altijd," vertelde hij eens aan een gast. "Ik denk na in mijn bad, tijdens het diner, in het theater. Ik word 's nachts wakker om te werken." Zijn routine was legendarisch: hij sliep nauwelijks vijf uur, dicteerde tientallen brieven voor het ontbijt, en hield zijn ministers tot diep in de nacht bezig.

Een van zijn belangrijkste projecten was het Continentaal Stelsel, de economische blokkade tegen Britse handel. Maar de maatregel bleek een tweesnijdend zwaard. Frankrijk's bondgenoten leden onder het verlies van handel meer dan Groot-Brittannië zelf. Smokkel bloeide langs de uitgestrekte Europese kusten, en Napoleon's obsessie met handhaving dreef hem tot steeds extremere maatregelen.

De eerste crisis kwam in Spanje. In 1807 sloot Napoleon een geheim verdrag met de Spaanse Bourbons voor een gezamenlijke invasie van Portugal, Engeland's oudste bondgenoot. Franse troepen trokken door Spanje, maar hun ware doel werd spoedig duidelijk. Gebruikmakend van interne spanningen in de Spaanse koninklijke familie, dwong Napoleon zowel koning Karel IV als zijn zoon Ferdinand tot afstand van de troon.

"De Spaanse Bourbons kunnen niet langer regeren," verklaarde hij. "De dynastie is gedegenereerd." Op 6 juni 1808 plaatste hij zijn broer Joseph op de Spaanse troon – een fatale miscalculatie die zou uitgroeien tot wat hij later "die vervloekte Spaanse zweer" noemde.

De Spanjaarden, trots en diep religieus, zagen de Fransen niet als bevrijders maar als bezetters. Op 2 mei brak in Madrid een volksopstand uit die bloedig werd onderdrukt. Maar de vlam van verzet verspreidde zich door het hele land. Voor het eerst stuitte Napoleon op een nieuw fenomeen: guerrillaoorlog – een "kleine oorlog" die legers niet konden winnen tegen een hele bevolking.

De Spaanse crisis bood Oostenrijk een kans om zich te herpakken na de vernederingen van Ulm en Austerlitz. In april 1809 besloot keizer Frans tot een nieuwe oorlog, hopen dat Napoleon's troepen te verspreid waren tussen Spanje en Duitsland.

Napoleon reageerde met karakteristieke snelheid. Binnen dagen was hij in Beieren, reorganiseerde zijn legers, en versloeg de Oostenrijkers bij Eckmühl. "De kunst van oorlog is simpel," beweerde hij. "Alles is een kwestie van uitvoering." Maar bij Aspern-Essling leed hij zijn eerste serieuze nederlaag op het slagveld, gestopt door aartshertog Karel bij een poging de Donau over te steken.

De slag bij Wagram in juli 1809 was een keerpunt. Napoleon won, maar met hoge kosten: 40.000 Franse slachtoffers. "Dit is het soort overwinning waarvan we er niet te veel kunnen verdragen," merkte generaal Marmont op. De Oostenrijkse nederlaag werd bezegeld in de Vrede van Schönbrunn, die Frans dwong tot nieuwe territoriale concessies en een monsterlijke oorlogsschatting.

Hoewel Europa aan zijn voeten lag, begon Napoleon's rijk haar grenzen te bereiken. Het Grande Armée, ooit overwegend Frans, bestond nu grotendeels uit geallieerde troepen: Italianen, Duitsers, Polen, Spanjaarden. "Ik heb te veel volkeren," verzuchtte Napoleon. De oorlogsinspanningen putten Frankrijk uit. In 1810 meldden dienstplichtigen zich niet meer aan met het enthousiasme van vroeger; desertie nam toe.

Thuis in Parijs groeide het besef dat een dynastiek huwelijk noodzakelijk was. Joséphine, zijn geliefde eerste vrouw, had gefaald in haar belangrijkste plicht: het baren van een erfgenaam. In december 1809, tijdens een formeel diner in de Tuilerieën, kondigde Napoleon hun scheiding aan. Beiden huilden. "Het is de politiek die mijn hart verscheurt," verklaarde hij.

De keuze voor een nieuwe keizerin viel op aartshertogin Marie-Louise, dochter van dezelfde Oostenrijkse keizer die hij zojuist had verslagen. Het was een triomf van politieke berekening over persoonlijk gevoel. "Ik trouw een baarmoeder," zou hij cynisch hebben opgemerkt tegen vertrouwelingen. Voor de voormalige revolutionair betekende deze verbintenis met het oudste koningshuis van Europa definitieve acceptatie in het systeem dat hij ooit had gezworen te vernietigen.

Het huwelijk met Marie-Louise in 1810 werd niet bijgewoond door Napoleons eigen familie. Zijn broers en zussen, nu koningen en koninginnen, volgden steeds meer hun eigen belangen. Joseph worstelde met het Spaanse verzet. Louis in Holland versoepelde het Continentaal Stelsel tegen Napoleon's orders in. "Mijn broers willen genieten van wat ik heb opgebouwd zonder de lasten te dragen," klaagde hij bitter.

In eigen land veranderde de aard van zijn heerschappij. De geheime politie onder Fouché breidde haar macht uit. Censuur beperkte de pers. Oppositie werd stilzwijgend onderdrukt. Het enthousiasme van de vroege jaren maakte plaats voor gehoorzaamheid uit vrees. Steeds meer Parijzenaars vertelden dezelfde grap: "Ons succes is zo groot dat het bijna een mislukking is."

Toch bleef het Frankrijk van 1809 een lichtbaken van moderniteit vergeleken met haar Europese burens. De Code Napoléon garandeerde rechtsgelijkheid. Joden en protestanten genoten meer rechten dan elders. Infrastructuurprojecten – wegen, bruggen, kanalen – verbonden het rijk. De meritocratische idealen van de revolutie leefden voort in een stelsel waar talent boven geboorte ging.

Napoleon zelf werd steeds geïsoleerder. "Hoe hoger men klimt, hoe eenzamer het wordt," schreef hij aan zijn broer Jérôme. In de weelderige paleizen waren echte vriendschappen zeldzaam geworden. Oude kameraden werden vervangen door hovelingen. Het ideaal van de 'kleine korporaal' die tussen zijn soldaten sliep, vervaagde in het ceremonieel van het keizerlijk hof.

In maart 1810 trouwde hij Marie-Louise in een ceremonie die de pracht van zijn eerste kroning overtrof. De zeventienjarige aartshertogin, aanvankelijk doodsbang voor de "monster" dat Europa terroriseerde, raakte spoedig oprecht gehecht aan haar echtgenoot. In 1811 zou ze hem een zoon schenken, de langverwachte erfgenaam die hij de titel "Koning van Rome" gaf.

Met deze geboorte leek Napoleon's positie eindelijk zeker. Zijn rijk strekte zich uit van Illyria tot Catalonië, van Hamburg tot Rome. Zestig miljoen Europeanen leefden onder zijn directe of indirecte heerschappij. Hij had Frankrijk gemaakt tot wat hij had beloofd: de "Grande Nation" – dominant in politiek, cultuur en militair opzicht.

Maar onder de oppervlakte broeide verzet. In Spanje werd een eindeloze guerrillaoorlog gevoerd. In Duitsland groeiden nationalistische sentimenten. Rusland, officieel nog bondgenoot, nam steeds meer afstand van het Continentaal Stelsel. En Groot-Brittannië, onkwetsbaar achter haar zeemuren, financierde geduldig elke coalitie tegen de Franse keizer.

Voor iemand met minder ego zou dit het moment zijn geweest om te consolideren, om tevreden te zijn met het bereikte. Maar Napoleon had altijd geleefd volgens zijn eigen maxime: "De grootheid heeft haar gevaren, maar het stilstaan betekent begin van

de dood." En zo, op het toppunt van zijn macht, begon hij al plannen te smeden voor verdere veroveringen die uiteindelijk zijn ondergang zouden betekenen.

"Je bouwde een imperium groter dan Alexander's, maar kon geen trouw hart vinden in je eigen paleis. De kaarten van veroverde landen bedekten de muren, maar ik zag hoe je in eenzaamheid naar de sterren keek."

Hoofdstuk 8: Familieperikelen (1809-1812)

In de lente van 1810 weerklonk Parijs van festiviteiten ter ere van Napoleon's huwelijk met aartshertogin Marie-Louise van Oostenrijk. De keizerlijke bruid, achttien jaar oud, blond en Habsburgs, vertegenwoordigde alles wat de voormalige Corsicaanse revolutionair ooit had veracht. Toch was dit huwelijk de bekroning van zijn dynastieke ambities – de definitieve legitimatie van het Huis Bonaparte.

"Door een Oostenrijkse te trouwen," verklaarde Cambacérès, de aartskanselier van het rijk, "zet Napoleon de laatste steen in het gebouw van zijn macht." Marie-Louise zelf schreef aan haar vader: "Ik ben zo gelukkig als men kan zijn met een man die men niet kent." Die onwetendheid zou niet lang duren. Napoleon, inmiddels veertig, besteedde excessieve aandacht aan zijn jonge bruid, verliet vergaderingen voor haar, en spoedde zich 's nachts van zijn werkkamer naar haar appartement.

Het keizerlijke huwelijk stond in schril contrast met Napoleon's eerdere relatie. Joséphine, zijn eerste vrouw en ware liefde, was verbannen naar Château de Malmaison. "Er zijn twee zaken die een vrouw nooit kan vergeven," zou ze bitter opmerken, "de dag dat zij mooi was en de dag dat zij werd verlaten." Napoleon schreef haar nog regelmatig, maar hun werelden groeiden onherroepelijk uit elkaar.

De band met zijn nieuwe schoonfamilie bleef gespannen. "Ik heb vreemde schoonouders," grapte Napoleon tegen vertrouwelingen. "Ik ben getrouwd met de dochter van een man wiens koninkrijk ik

drie keer heb binnengevallen." Keizer Frans van Oostenrijk, gedwongen tot dit dynastieke offer, bleef zijn schoonzoon wantrouwen. Metternich, de sluwe Oostenrijkse kanselier, zag het huwelijk als tijdelijke tactiek, geen blijvende alliantie.

Het keizerlijk paar reisde door Noord-Frankrijk en de Lage Landen in een triomftocht die oudere koningsdynastieën deed verbleken. Marie-Louise, aanvankelijk bevreesd voor de "ogre van Corsica", raakte oprecht gehecht aan haar echtgenoot. Napoleon, voor het eerst sinds jaren, toonde een menselijke zachtheid die zelfs cynische hovelingen verbaasde.

De vreugde bereikte haar hoogtepunt op 20 maart 1811, toen Marie-Louise na een moeilijke bevalling een zoon baarde. Napoleon, die tijdens de moeizame uren in het aangrenzende salon regelmatig tussen de manuscripten begeleidde de bevalling, was extatisch. "Eindelijk een erfgenaam," riep hij uit. "De toekomst van Frankrijk is verzekerd!" De doopplechtigheid van de "Koning van Rome" overtrof alle eerdere praal, met een processie van koningen – meest leden van de familie Bonaparte.

Maar onder deze dynastieke triomfen schuilde een groeiende crisis binnen de familie Bonaparte. Joseph worstelde in Spanje, waar de opstand tegen Franse overheersing onverminderd voortduurde. "Ik heb mijn kroon niet ontvangen om de decreten van een ander te valideren," klaagde hij aan zijn broer, die hem verweet te soft te zijn voor zijn onderdanen. Napoleon's antwoord was kenmerkend: "Vind je 300.000 soldaten ter ondersteuning niet genoeg?"

In Holland had broer Louis een nog dramatischer breuk geforceerd. Als koning der Nederlanden weigerde hij het Continentaal Stelsel volledig te implementeren, wetend hoe dit de Nederlandse handel zou schaden. "Vanaf het moment dat ik de kroon accepteerde," schreef hij, "beloofde ik mijzelf Holland's belangen voorop te stellen." Napoleon's woede was ongeëvenaard. "U verkiest Holland boven Frankrijk en mij," schreef hij terug. "U bent geen Hollander, u bent een Fransman."

In juli 1810 abdiceerde Louis onder druk, maar in plaats van kroon over te dragen aan zijn zoon zoals Napoleon had gewild, vluchtte

hij naar Oostenrijk. Holland werd direct geannexeerd door Frankrijk. Het was een persoonlijke nederlaag voor Napoleon, die altijd had geloofd dat bloedband sterker was dan politiek. "Mijn broers willen niet regeren zoals ik regeer," verzuchtte hij. "Ze begrijpen niet dat wat ik schep, een systeem is, niet slechts een familie."

Zijn zusters veroorzaakten andere soorten problemen. Caroline, getrouwd met maarschalk Murat (nu koning van Napels), intrigeerde voortdurend. Pauline, berucht om haar schoonheid en liederlijke levensstijl, weigerde de rol van serieuze keizerlijke prinses. Alleen Elisa, groothertogin van Toscane, leek haar functie met waardigheid te vervullen.

Napoleon's vader Carlo was lang dood, maar zijn moeder Letizia, nu bekend als "Madame Mère", behield haar Corsicaanse nuchterheid te midden van keizerlijke extravagantie. Zuinig en wantrouwig, hamsterde zij geld "voor als dit alles voorbij is." Tijdens een ruzie met haar zoon over zijn militaire plannen, herinnerde zij hem streng: "Je denkt misschien dat je God bent, maar ik droeg je in mijn schoot."

Familiedisputen werden nog gecompliceerder door Napoleon's buitenechtelijke avonturen. Hoewel hij Marie-Louise oprecht toegewijd was, bleef hij vatbaar voor verleidingen. Marie Walewska, een Poolse edelvrouw die hem in 1807 een zoon had geschonken, kreeg een landgoed nabij Parijs. Oude maîtresses als Marguerite Georges en Eléonore Denuelle behielden keizerlijke pensioenen. "De keizer heeft zijn kleine zwakheden," merkte Talleyrand ironisch op. "Het zijn zijn enige menselijke trekken."

Deze persoonlijke complicaties vonden plaats tegen een achtergrond van groeiende politieke spanning. De kloof met Rusland verdiepte zich, met tsaar Alexander steeds minder bereid het Continentaal Stelsel te handhaven. Napoleon's voorgestelde huwelijk met Alexander's zuster was afgewezen voor het Oostenrijkse alternatief, een diplomatieke belediging die de tsaar niet was vergeten.

In 1811 begon Napoleon voorbereidingen voor wat hij als een onvermijdelijk conflict zag. "Binnen twee jaar zal ik meester zijn van

de wereld," verklaarde hij aan zijn minister van Buitenlandse Zaken. "Alleen Rusland blijft over, maar ik zal het verpletteren." Honderdduizenden soldaten verzamelden zich langs de Poolse grenzen. Materieelvoorraden, grote hoeveelheden ter grootte waarvan men nog nooit had gezien, werden verscheept naar fortificaties in Oost-Europa.

Deze militaire voorbereidingen vervaagden de grens tussen Napoleon's familie-imperium en zijn militaire imperium. De oorlog tegen Rusland zou een oorlog worden waarin broers, zwagers en aangetrouwde familie allemaal een rol speelden als bevelhebbers en bestuurders – een familiebedrijf op continentale schaal.

Metternich, die Napoleon in Dresden bezocht in het voorjaar van 1812, was onthutst over wat hij aantrof. "Ik vond hem verouderd," schreef hij later. "Zijn lichaamsomvang was toegenomen. Zijn gelaatsvorm was bleek, zelfs opgezwollen. Zijn gedrag, ooit zo opvallend door kalmte en berekening, was impulsief en abrupt." De keizer spendeerde drie uur schreeuwend over Rusland's verraad, eindigend met de profetische woorden: "Mijn lotsbestemming zal vervuld worden."

Napoleon raakte steeds verder verwijderd van de realiteit. Generaals die voorzichtig vraagtekens plaatsten bij zijn plannen, werden afgedaan als lafaards. Zelfs zijn trouwste adjudanten vreesden zijn explosieve woede-uitbarstingen. Achter zijn rug gefluisterde woorden spraken van "Alexander-complex" en "Caesarwaanzin".

Tijdens een formeel bal in de Tuilerieën in februari 1812, trok de keizer de Russische ambassadeur opzij. "Lijkt het u dat ik ben veranderd?" vroeg hij plots, een zeldzaam moment van zelftwijfel. "Men zegt dat ik dikker word, dat ik minder energie heb." De ambassadeur mompelde een diplomatiek antwoord. Napoleon vervolgde: "Toch doen jonge mannen zoals Keizer Alexander er goed aan mij niet uit te dagen. Ik heb nog genoeg kracht over voor twintig jaar oorlog."

Marie-Louise, zwanger van een tweede kind dat nooit geboren zou worden, keek vanaf haar troon naar deze scène. De jonge keizerin

begreep weinig van politiek maar voelde instinctief de naderende crisis. "Hij slaapt nauwelijks," schreef ze aan haar vader. "Soms vind ik hem 's nachts gebogen over zijn kaarten, alsof hij al een veldtocht voert in zijn hoofd."

In juni 1812 vertrok Napoleon uit Dresden naar de Russische grens. Voordat hij vertrok, nam hij uitgebreid afscheid van zijn vrouw en zoontje. Het kind, net een jaar oud, speelde met de medailles op zijn vaders uniform, onwetend dat dit een van de laatste keren zou zijn dat hij zijn vader zou zien. "Pas goed op onze zoon," instrueerde Napoleon zijn vrouw. "Hij is de toekomst van ons allemaal."

Achter hem liet hij een verdeeld familierijk. Zijn broers regeerden hun koninkrijken met wisselend succes, steeds meer autonoom in hun besluiten. Zijn zusters intrigeerden in salons en slaapkamers. Zijn moeder spaarde voor de onvermijdelijke val. En Marie-Louise bewaakte een erfgenaam voor een troon die spoedig zou wankelen.

Het was een tragische ironie. Hij die Europa had veroverd, kon zijn eigen familie niet beheersen. Hij die miljoenen mannen naar zijn wil kon laten marcheren, kon zijn eigen broers niet tot gehoorzaamheid dwingen. Het imperium dat hij had gebouwd op militaire discipline, wankelde onder het gewicht van familiaal eigenbelang.

"Je offerde liefde op voor dynastie, warmte voor macht. Als je zoon in zijn wieg sliep, stond ik naast je en zag de kleine jongen uit Corsica in je ogen terugkeren."

Hoofdstuk 9: De Russische Catastrofe (1812-1813)

Op 24 juni 1812 stak de Grande Armée de Niemen over, de natuurlijke grens tussen Polen en Rusland. Het was het begin van wat Napoleon beschouwde als zijn definitieve meesterwerk, de campagne die zijn heerschappij over Europa zou voltooien. "Deze oorlog is een politieke noodzaak," had hij zijn generale staf verteld. "Als Alexander niet buigt, zal ik hem breken."

Het was het grootste leger dat Europa ooit had gezien: 600.000 mannen, 1.300 kanonnen, 200.000 paarden. De kern bestond uit Franse veteranen, maar de meerderheid waren Italianen, Duitsers, Polen, Nederlanders – zelfs Oostenrijkers, nu bondgenoten door Napoleon's huwelijk. "Ik voer een Europees leger aan," verklaarde hij trots. Een Pools officier merkte droogjes op: "Europa marcheert tegen Rusland, aangevoerd door Frankrijk."

Napoleon's strategie was eenvoudig maar ambitieus: een snelle opmars naar Moskou, het verslaan van het Russische leger in een beslissende veldslag, en het afdwingen van een vredesverdrag. "Een goed generaal, een stevige veldslag, en in een maand ben ik in Moskou, in twee in Sint-Petersburg. Rusland is een beer die je bij de snuit moet grijpen."

Maar al vanaf de eerste dag liepen de zaken anders dan gepland. Tsaar Alexander had uit Napoleon's eigen tactieken geleerd. In plaats van de confrontatie aan te gaan, trok het Russische leger zich terug in het immense binnenland, de aarde verschroeiend achter zich. Dorpen werden verbrand, voorraden vernietigd, waterputten vergiftigd. "Mijn Russen zullen vechten met hun oudste bondgenoot: Generaal Winter," had de tsaar beloofd.

Napoleon achtervolgde de vijand door een steeds meer verwoest landschap. De temperatuur steeg tot zomerlijke hoogten, stof verstopte de longen van de soldaten, en drinkwater werd schaarser. Paarden stierven bij duizenden. Bevoorradingskonvooien raakten wekenlang achterop. Tyfus en dysenterie begonnen door de gelederen te razen. Een soldaat schreef in zijn dagboek: "We zijn Rusland binnengetrokken met 600.000 man. Nu, na slechts een maand en zonder grote slag, zijn we met minder dan 400.000."

In Vitebsk pauzeerde Napoleon, overwoog zijn opties, en nam toen een fatale beslissing: verder trekken naar Moskou. "De schiet niet als het wild al onder schot is," verklaarde hij aan zijn twijfelende generaals. Maar diep in zijn hart moet hij de twijfel hebben gevoeld. Zijn arts Corvisart schreef later dat de keizer in deze periode voor het eerst tekenen toonde van de mysterieuze ziekte die hem zou kwellen tot zijn dood – periodieke aanvallen van apathie en lethargie.

Bij Smolensk was de eerste grote confrontatie, met 20.000 slachtoffers, maar nog steeds ontweek het Russische hoofdleger onder generaal Kutuzov de beslissende slag. Toen de Grande Armée de verbrande ruïnes van de stad binnentrok, vonden ze slechts as en dode lichamen. De realiteit van deze campagne begon door te dringen: dit was geen oorlog tegen een leger maar tegen een land dat bereid was zichzelf te vernietigen om de indringer te verslaan.

Op 7 september, 125 kilometer voor Moskou, kreeg Napoleon eindelijk zijn veldslag bij Borodino. Het was de bloedigste dag van de napoleontische oorlogen: 30.000 Russische en 25.000 Franse slachtoffers in veertien uur strijd. Maar het was geen beslissende overwinning. Kutuzov trok zijn uitgedunde troepen terug in goede orde. Die avond schreef Napoleon aan Marie-Louise: "De slag was zeer bloedig. De overwinning is aan ons, maar ik heb veel mannen verloren... Het zijn de manoeuvres op lange afstand die mannen uitputten."

Een week later, op 14 september, bereikte het Franse leger eindelijk Moskou. Vanaf de Poklonnaya-heuvel zagen ze de vergulde koepels en torens van de stad in het middaglicht glinsteren. "Eindelijk!" riep Napoleon. Het was een historisch moment: geen vijandelijk leger had ooit de oude Russische hoofdstad bereikt. Maar de triomf werd onmiddellijk getemperd door een verontrustende ontdekking: de stad was vrijwel verlaten.

Die nacht brak er brand uit in de noordelijke wijken, aangestoken door Russische saboteurs. De volgende dag verspreidde het vuur zich, aangewakkerd door sterke winden. Binnen 36 uur stond driekwart van de houten stad in vlammen. "Dit overstijgt alles wat we tot nu toe hebben meegemaakt," schreef generaal Lejeune. "Het is alsof de apocalyps is aangebroken." Brandweereenheden waren nergens te vinden; waterreservoirs waren bewust gedraineerd.

Napoleon vestigde zich in het Kremlin, omringd door een zee van vuur. "Wat een verschrikkelijk schouwspel," merkte hij op, starend vanuit een raam naar de vuurzee. "Deze mensen zijn Scythen."

Moskou is verloren, Rusland is daardoor geruïneerd." Maar de echte ruïnering stond het Franse leger te wachten.

Vijf weken verbleven de Fransen in het verkoolde Moskou, wachtend op een vredesvoorstel dat nooit kwam. Napoleon stuurde drie brieven naar tsaar Alexander, alle onbeantwoord. Ondertussen rafelde de discipline uiteen; soldaten plunderden wat overbleef van de stad, bedronken zich aan gevonden wodka, en raakten hun militaire alertheid kwijt.

Op 18 oktober viel de eerste sneeuw. De temperatuur daalde plots. Napoleon besepte dat er geen keuze meer was: het leger moest terugtrekken voor de volledige winter inviel. "We zijn te ver gegaan," gaf hij toe aan zijn stafchef Berthier. "Fortune is een vrouw; hoe meer ze ons geeft, hoe meer ze eist."

De terugtocht begon op 19 oktober, langs dezelfde route die het leger op de heenweg had gebruikt – nu een kaal, uitgeput land zonder voedsel of onderdak. In eerste instantie verliep de reis ordelijk, met Napoleon te paard aan het hoofd van zijn troepen. Maar de temperatuur bleef dalen, en op 9 november viel de echte winter in: kwik daalde tot -20°C, en een verwoestende sneeuwstorm brak los.

Wat volgde was een van de meest tragische episodes uit de militaire geschiedenis. Paarden stierven bij duizenden, waardoor artillerie moest worden achtergelaten. Voorraden raakten op. Mannen bevroren in hun slaap of verloren ledematen aan de vrieskou. "We marcheerden niet langer," herinnerde zich sergeant Bourgogne. "We strompelden als geesten door een hel van wit."

Russische kozakken vielen constant de flanken aan en sneden achterblijvers af. Boeren doodden verdwaalde Franse soldaten. Maar de grootste vijand was de koude zelf. "De meesten stierven in stilte," schreef een overlevende. "Je hoorde een zucht, zag een man neervallen, en binnen minuten was hij bedekt met sneeuw."

Bij de Berezina-rivier wachtte een laatste verschikking. De bruggen waren vernield, en drie Russische legers convergeerden op de overkant. In een van zijn briljantste improvisaties liet Napoleon twee

bruggen bouwen door genietroepen. Terwijl de achterhoede een wanhopige verdediging voerde, stak het restant van het leger over. Velen verdronken toen een van de bruggen instortte onder het gewicht van paniekezende vluchtelingen.

De episode bij de Berezina kostte nog eens 25.000 levens. De laatste fase van de terugtocht was nauwelijks meer dan een chaotische vlucht. Napoleon zelf verliet het leger op 5 december om terug te keren naar Parijs. "De keizer moet heersen," verklaarde hij. "Vanuit Parijs kan ik het verlies van 100.000 mannen herstellen."

Van de 600.000 soldaten die Rusland waren binnengekomen, keerden er minder dan 100.000 terug, velen gewond of permanent verminkt door bevriezing. De Grande Armée, het instrument waarmee Napoleon Europa had veroverd, bestond niet meer. "Een leger is als een draak," had hij ooit gezegd. "Alles hangt af van het hoofd." Nu was het lichaam vernietigd, en het hoofd gevlucht.

In Parijs vernam men het nieuws van de catastrofe slechts geleidelijk, door geruchten en privébriefen. Het beruchte 29e Bulletin, waarin Napoleon het debacle eindelijk erkende, verscheen pas op 16 december in de kranten. Zelfs toen werd de waarheid verhuld: "De gezondheid van Zijne Majesteit is nog nooit beter geweest."

De reacties in Parijs waren gemengd: geschokt ongeloof, stille rouw, maar ook een hernieuwd patriottisme om de dreigende invasie af te weren. "De keizer is nog steeds de keizer," schreef Cambacérès. "Maar de mythe van onoverwinnelijkheid is gebroken."

In de eerste maanden van 1813 probeerde Napoleon een nieuw leger op te bouwen, hoofdzakelijk uit jonge rekruten. Tienduizenden jongemannen werden opgeroepen, velen nauwelijks in hun tienerjaren. "Ik kan generaals vervangen, ik kan paarden kopen," verklaarde hij aan zijn adviseurs, "maar ik kan geen veteranen creëren." Nog steeds weigerde hij in te zien dat het niet alleen een militaire nederlaag was geweest, maar ook een politieke.

De gevolgen begonnen zich nu te ontfouwen. Pruisen, lange tijd een onwillige bondgenoot, wisselde van kamp. Oostenrijk, onder Napoleon's eigen schoonvader, toonde toenemende tekenen van onafhankelijkheid. Zweden, nu onder leiding van Bernadotte, een voormalig maarschalk van Napoleon, sloot zich aan bij de coalitie. "Ondankbaarheid is de onafhankelijkheid van het hart," schreef Napoleon bitter aan Marie-Louise. "De wereld is vol ondankbare harten."

In mei 1813 greep Napoleon zijn laatste kans op redding. Met een nieuw leger van 200.000 man – jong, onervaren, maar nog steeds geïnspireerd door zijn naam – behaalde hij overwinningen bij Lützen en Bautzen. Maar het waren holle overwinningen; zonder cavalerie kon hij de vijand niet achtervolgen en vernietigen. Het waren de laatste flitsen van militair genie in een steeds donkerder wordende hemel.

In de herfst van 1813 convergeerden de Geallieerde legers in Saksen voor wat bekend zou worden als de "Volkerenslag" bij Leipzig. Napoleon, nu in de minderheid met drie tegen één, vocht drie dagen lang met kenmerkende vastberadenheid. Maar op de vierde dag stortte de laatste brug tijdens de terugtocht in, dodenzoekercollega's 30.000 mannen af te snijden. Het was Rusland in het klein: een briljante tactische prestatie die eindigde in strategisch falen.

Met de nederlaag in Leipzig begon het Franse Keizerrijk in te storten. Holland viel. Spanje werd ontruimd. Italië wankelde. De Rijn, lange tijd de natuurlijke oostgrens van Frankrijk, werd nu bedreigd. De droom van hegemonie over Europa was voorbij. Het was niet langer een strijd om macht; het was een strijd om overleving.

Terwijl Napoleon zich terugtrok naar Frankrijk om zijn laatste defensie voor te bereiden, moest hij de bittere consequenties onder ogen zien van zijn Russische gok. "Vanaf een bepaalde hoogte," zo had hij ooit geschreven, "krijgt zelfs glorie iets onbetekenends." De hoogte was bereikt; de val was begonnen.

"De sneeuw begroef je Grande Armée, maar niet je trots. Ik was de enige getuige van je tranen toen je besepte dat zelfs jij niet tegen de winter kon vechten."

Hoofdstuk 10: Eerste Verbanning - Elba (1814-1815)

In de winter van 1814 stond Napoleon voor de grootste uitdaging van zijn militaire carrière: de verdediging van Frankrijk zelf. Na twintig jaar onafgebroken overwinningen was de oorlog eindelijk Franse bodem binnengedrongen. Vanuit het oosten trokken Pruisische, Oostenrijkse en Russische troepen over de Rijn. Vanuit het zuiden marcheerden Britse en Spaanse legers over de Pyreneeën.

Met een geïmproviseerd leger van minder dan 100.000 man – veel recruten nauwelijks zestien jaar oud – begon Napoleon aan wat militaire historici de "Campagne van Frankrijk" noemen, wellicht zijn meest briljante prestatie als veldheer. Manoeuvrerend tussen de langzamere geallieerde legers, versloeg hij hen in een serie verbluffende gevechten bij Champaubert, Montmirail, Château-Thierry en Vauchamps.

"Nu vecht ik als generaal Bonaparte," verklaarde hij, verwijzend naar zijn vroegere Italiaanse successen. "De vorstelijke conventies zijn voorbij." In zes dagen versloeg hij legers die vier keer groter waren dan het zijne. Een Oostenrijkse generaal merkte op: "Deze man is honderd keer gevaarlijker in tegenspoed dan in succes."

Maar het was een strijd tegen onoverkomelijke odds. Voor elke overwinning die hij behaalde, bleven de geallieerden verder oprukken. "Ik versla met mijn ellebogen wat ik niet meer met mijn vuisten kan bereiken," verzuchtte hij. Zijn maarschalken, eens zo loyaal, begonnen te twijfelen. Berthier, zijn stafchef, Ney, de dapperste der dapperen, Marmont, zijn jeugdvriend – allen zagen het einde naderen.

In Parijs brokkelde de binnenlandse steun af. Talleyrand, de eeuwige overlever, bereidde in het geheim contacten met de Bourbons voor. De Senaat, lange tijd gehoorzaam aan iedere

keizerlijke wens, overwoog alternatieven. Marie-Louise, met hun driejarige zoon, wachtte angstig in de Tuilerieën, steeds meer geïsoleerd naarmate het hof leegliep.

Op 30 maart, terwijl Napoleon noordwaarts marcheerde om Parijs te ontzetten, capituleerde de stad aan de geallieerden. Tsaar Alexander reed de Franse hoofdstad binnen aan het hoofd van zijn gardes, een moment van zoete wraak voor de man wiens eigen hoofdstad Napoleon had bezet. Parijs, dat sinds 1789 het epicentrum van revolutie en imperiale glorie was geweest, werd nu onder buitenlandse bezetting geplaatst.

Het nieuws van de val van Parijs bereikte Napoleon in Fontainebleau. Zijn eerste reactie was woede – hij wilde doorvechten, de vijand uit de hoofdstad verdrijven. "Beter sterven als soldaat dan als onttroonsdekonink," verklaarde hij. Maar zijn maarschalken, verzameld in een dramatische confrontatie, weigerden nog langer te vechten. "Sire," sprak Ney, "het leger zal uw bevelen niet meer volgen. Het heeft genoeg gebloed."

De wereld die Napoleon had gebouwd, stortte in met verbijsterende snelheid. Op 3 april stemde de Senaat voor zijn afzetting. Op 4 april dwongen de maarschalken hem tot onvoorwaardelijke abdicatie. Op 6 april tekende hij zijn troonsafstand, ten gunste van zijn zoon. Maar de geallieerden verwierpen dit. Een onvoorwaardelijke abdicatie was de enige mogelijkheid.

Napoleon's reactie op deze absolute nederlaag was complex. Op de avond van 12 april deed hij een zelfmoordpoging, waarbij hij een gifcapsule slikte die hij sinds de Russische campagne bij zich droeg. Maar het vergif, oud geworden, werkte niet meer. "Zelfs de dood wil me niet," zou hij hebben gemompeld. De volgende ochtend tekende hij de definitieve troonsafstand.

De geallieerden, vooral onder invloed van tsaar Alexander, toonden een verrassende clementie. In plaats van executie of gevangenschap werd Napoleon soevereiniteit aangeboden over Elba, een klein eiland voor de Toscaanse kust. Hij mocht zijn keizerstitel behouden, een jaarlijks inkomen van twee miljoen francs ontvangen, en werd begeleid door een garde van 400 vrijwilligers.

"Van de soevereiniteit over Europa naar een eiland met 12.000 inwoners," merkte Talleyrand cynisch op. "Ten minste zijn daling is proportioneel aan zijn opstijging."

Napoleon's afscheid van zijn oude garde op 20 april in Fontainebleau was een hartverscheurende scène. De keizer, getekend door slapeloze nachten en emotionele uitputting, kuste de adelaar op hun standaard en sprak: "Ik wou dat ik jullie allemaal kon omhelzen, maar laat me in ieder geval jullie vlag kussen... Vaarwel, mijn kinderen." Oude grenadiers die Austerlitz en Borodino hadden doorstaan, huilden openlijk.

De reis naar Elba was een bittere beproeving. In zuidelijk Frankrijk werd Napoleon bijna gelyncht door royalistische menigten. Alleen de bescherming van de geallieerde commissarissen, met name de Britse kolonel Campbell, garandeerde zijn veiligheid. Onderweg leerde hij over de restauratie van Lodewijk XVIII op de Franse troon, en over het vertrek van Marie-Louise en zijn zoon naar Wenen. Ze zouden hem nooit meer zien.

Op 4 mei landde Napoleon op Elba. "Eilandbewoners," verklaarde hij aan de verbijsterde lokale bevolking, "het lot heeft mij naar u geleid. Mijn verblijf zal u gelukkig maken, want ik zal u behandelen als mijn kinderen." Met kenmerkende energie stortte hij zich op het bestuur van zijn miniatuurrijk, ontwierp een vlag (wit met een rode band bezaaid met bijen), reorganiseerde de mijnen, verbeterde wegen, en plande zelfs een kleine zeemacht.

Binnen enkele weken had Napoleon het eiland getransformeerd. Villa dei Mulini in Portoferraio werd zijn paleis, sober ingericht maar efficiënt. Hij stond om vijf uur op, inspecteerde zijn garde, gaf audiënties, en studeerde 's avonds. Lange wandelingen door de heuvels en zwemmen in de zee hielden hem fysiek actief, en zijn gezondheid verbeterde na de uitputtingsslag van de voorgaande maanden.

Zijn moeder Letizia en zuster Pauline voegden zich bij hem op Elba, trouw in tegenspoed waar zoveel anderen hem hadden verlaten. "Zij is de meest waardige vrouw die ik ken," zei Napoleon over zijn moeder, die haar spaarzaamheid behield ondanks de keizerlijke

toelage. Pauline, zoals altijd extravert, organiseerde feesten en soirées die de monotonie van het eilandleven doorbaken.

Maar onder de oppervlakte van deze miniatuurdynastie broedde onrust. Napoleon ontving regelmatig bezoekers uit Frankrijk en Italië, die hem informeerden over de groeiende onvrede met de Bourbon-restauratie. Lodewijk XVIII, dik en jichtig, miste de charisma van zijn voorganger en maakte kostbare fouten, zoals het terugdraaien van militaire hervormingen. "Hij slaapt in mijn bed," merkte Napoleon op, "maar hij past niet in mijn lakens."

Bovendien verzuimden de geallieerden de beloofde toelage te betalen, wat Napoleon's financiële positie in gevaar bracht. "Ik kan niet leven van lucht en liefde zoals een kameleon," klaagde hij bij Campbell. De Britse commissaris, die steeds vaker afwezig was voor dienstreizen, begon te vermoeden dat zijn gevangene minder berusting toonde dan aanvankelijk gedacht.

Het Congres van Wenen, bijeengeroepen om Europa te herschikken na Napoleon's val, werd weldra geïnformeerd over verdachte activiteiten op Elba. Er waren berichten over geheime boodschappers, voorbereidingen op de kleine Elbaanse vloot, en Napoleon's groeiende interesse in Franse kranten. Metternich, de Oostenrijkse kanselier, drong aan op strengere maatregelen, misschien verplaatsing naar een afgelegen Atlantisch eiland. Maar dergelijke plannen vorderden langzaam in het diplomatieke moeras van Wenen.

Wat niemand op het congres beseftte, was hoe dicht Napoleon al bij een beslissing stond. In februari 1815, na negen maanden op Elba, wist hij dat zijn kansen slonken. Geruchten bereikten hem dat hij naar Sint-Helena zou worden verbannen. Marie-Louise keerde niet terug, en zijn zoon werd opgevoed als Oostenrijkse prins. Europa was bezig hem uit de geschiedenis te schrijven terwijl hij nog leefde.

"Ik ben alles voor de Fransen," verklaarde hij aan zijn vrienden op Elba. "Zij zijn alles voor mij. Met hen kan ik alles volbrengen, alles ondernemen, alles riskeren." Het was een karakteristieke

overschatting van zijn positie, maar ook een verbluffend inzicht in de psychologische band die hij met het Franse volk had ontwikkeld.

Op 26 februari 1815, profiterend van Campbell's afwezigheid, scheepste Napoleon zich in op de brik L'Inconstant met zijn garde van 1.000 man. Pauline hield een bal om de aandacht af te leiden; zijn moeder, ingelicht over het plan, zei simpelweg: "Ga, en wat er ook gebeurt, ik zal het dragen met waardigheid." Het was haar Spartaanse natuur die in haar zoon doorklonk in zijn meest gedurfde gok.

De ontsnapping had alle kenmerken van een romaneske avonturenroman. De kleine vloot ontweek Britse fregatten, overleefde een storm, en landde op 1 maart bij Golfe-Juan aan de Franse kust. Napoleon stapte aan land op het strand waar hij bijna zestien jaar eerder was teruggekeerd uit Egypte – een cyclische terugkeer die zijn gevoel voor historisch drama bevredigde.

"Soldaten," sprak hij tot de eerste koninklijke troepen die hem tegemoet kwamen, "herkennen jullie mij? Als er iemand onder jullie is die zijn keizer wil doden, hier ben ik." Het was een alles-of-niets gok. De soldaten, vereerd in Bonaparte's regime maar verwaarloosd onder de Bourbons, riepen: "Leve de keizer!" en voegden zich bij zijn maart naar Parijs.

Bij Grenoble confronteerde hij een bataljon dat was gestuurd om hem tegen te houden. In een van de meest dramatische momenten van de geschiedenis ontblootte Napoleon zijn borst en riep: "Soldaten van het 5e, herkennen jullie mij? Als er een onder jullie is die zijn generaal, zijn keizer wil doden, hier is hij!" Na een moment van stilte barstten de soldaten uit in kreten van "Leve de keizer!" en schaarden zich onder zijn adelaars.

De rest leek voorbestemd. Bij elke stad die hij passeerde, groeiden zijn troepen. Ney, uitgezonden om hem te arresteren, verklaarde aan Lodewijk XVIII: "Ik zal hem in een ijzeren kooi terugbrengen." Maar geconfronteerd met zijn oude leider, knielde dezelfde Ney en zwoer trouw. Op 20 maart rende Lodewijk XVIII het paleis uit, vluchtte naar België, en diezelfde avond droegen juichende soldaten Napoleon de trappen van de Tuilerieën op.

Het was een ongekennde prestatie. Zonder één schot te lossen, had Napoleon de Franse troon heroverd. "Ik ben aangekomen waar ik was, zonder één druppel bloed te vergieten," verklaarde hij trots. Het was het hoogtepunt van zijn populariteit, een zuiver democratisch mandaat in een tijd vóór democratie. "De adelaar," zo verklaarde hij, "is van kerktroon naar kerktoren gevlogen tot de torens van Notre-Dame."

Maar zelfs in dit moment van triomf lag het zaad van ondergang. Terug in Parijs vond Napoleon een veranderde hoofdstad. De revolutionairen eisten liberale hervormingen; de royalisten waren gevlucht; het establishment wachtte af. "Ik heb Frankrijk zonder jullie teruggewonnen," sneerde hij naar de oude keizerlijke elite, "en ik kan Frankrijk zonder jullie regeren."

De geallieerden in Wenen, tijdelijk verdeeld door onderlinge geschillen, vonden onmiddellijke eenheid in het gezicht van Bonaparte's terugkeer. Ze verklaarden hem vogelvrij, "buiten de bescherming van menselijke wetten," en mobiliseerden nog eens zeven gecombineerde legers om hem opnieuw te verslaan. Napoleon's laatste uitdaging zou zijn grootste worden: binnen honderd dagen moest hij Frankrijk herenigen, een regime legitimeren, een leger opbouwen, en Europa overtuigen van zijn vredesintenties.

Elba was voorbij, maar de schaduw ervan zou Napoleon blijven achtervolgen in de komende "Honderd Dagen." Het eiland had hem geleerd dat zelfs de machtigste man van Europa kon leven als een bescheiden eilandheer. Maar het had hem ook geleerd dat hij, in zijn diepste wezen, niet tevreden kon zijn met minder dan alles.

"Op dit kleine eiland zag je de wereld verder draaien zonder jou. Mijn armen waren het enige wat je restte, maar je duwde zelfs mij weg bij het smeden van je terugkeer."

Hoofdstuk 11: De Honderd Dagen (1815)

De lente van 1815 bracht Parijs in een toestand van koortachtige opwinding. Napoleon's miraculeuze terugkeer – door royalisten "de vlucht van de adelaar" genoemd – had de politieke orde van Europa ondersteboven gekeerd. De man die Europa als verslagen beschouwde, zat weer op de Franse troon, als in een Grieks drama waarin een doodgewaande held terugkeert om wraak te nemen.

"Ik ben niet teruggekomen om oorlog te voeren," verklaarde Napoleon in zijn eerste proclamatie. "Niets moet de binnenlandse vrede verstoren." Maar zijn vreedzame intenties vonden weinig geloof bij de geallieerden. In Wenen verklaarden Groot-Brittannië, Rusland, Oostenrijk en Pruisen hem onmiddellijk vogelvrij. "Europa kan niet rusten zolang deze man leeft," verkondigde Lord Castlereagh, de Britse minister van Buitenlandse Zaken.

Napoleon beseftte dat zijn positie precair was. Frankrijk was uitgeput door twee decennia oorlog. De nationale reserves waren uitgeput, en hele generaties jonge mannen gedecimeerd. Bovendien was het Frankrijk van 1815 niet het Frankrijk van 1804. De terugkeer van de Bourbons had royalistische sentimenten gewekt in het westen en zuiden. Liberalen en republikeinen in Parijs waren wantrouwig over de terugkeer van keizerlijke autoriteit.

"Ik moet op een nieuwe manier regeren," erkende Napoleon in gesprekken met zijn vertrouwelingen. Zijn pogingen tot liberale hervormingen kwamen tot uiting in de "Aanvullende Akte bij de Constituties van het Keizerrijk," een document dat burgerlijke vrijheden garandeerde, persvrijheid beloofde, en een tweekamerstelsel creëerde. De voormalige dictator presenteerde zichzelf nu als een constitutionele monarch.

Benjamin Constant, een prominente liberale denker die Napoleon eerder had bekritiseerd, werd ingeschakeld om deze nieuwe constitutie te schrijven. "U hebt mij laten zien dat je kunt veranderen," zei Constant tijdens hun eerste ontmoeting. "Ik heb niets te verliezen," antwoordde Napoleon, "en ik heb veel geleerd."

De nieuwe constitutie werd op 1 juni 1815 gepresenteerd tijdens het "Feest van het Meiveld," een massaspektakel dat deed denken aan revolutionaire festivals. Gekleed in een eenvoudig wit kostuum in plaats van keizerlijke gewaden, zwoer Napoleon trouw aan de constitutie voor een menigte van honderdduizenden. "Ik kom om het pad te hervatten dat ik verliet," verklaarde hij. "Ik kom om de rechten van het volk te beschermen."

Maar onder de oppervlakte van dit liberale experiment broeide de werkelijke crisis: de onvermijdelijke militaire confrontatie. Terwijl Napoleon speechte in Parijs, marcheerden geallieerde legers naar de grenzen van Frankrijk. Wellington verzamelde een Anglo-Nederlandse strijdmacht in België. Blücher's Pruisen sloten zich daarbij aan. Oostenrijkse en Russische legers mobiliseerden langs de Rijn.

Met karakteristieke energie stortte Napoleon zich op het herbouwen van zijn strijdkrachten. De kern werd gevormd door veteranen die terugkeerden uit krijgsgevangenschap of uit garnizoenen in verre posten. Oudere soldaten die al met pensioen waren, meldden zich vrijwillig. Het waren deze "grijsbaarden" die Napoleon met tranen in zijn ogen begroette: "Mijn oude mopperaars, ik wist dat ik jullie kon vertrouwen."

In slechts drie maanden bracht hij een leger van 300.000 man op de been. Het probleem was niet zozeer de infanterie – Frankrijk had nog steeds voldoende manschappen – maar de cavalerie en artillerie, die beide kostbare paarden vereisten. "Geef me paarden," verzochtte Napoleon tegen zijn minister van Oorlog, "en ik zal je de wereld geven."

De strategie was duidelijk: Frankrijk kon niet op meerdere fronten tegelijk vechten. Napoleon moest snel toeslaan, de dichtstbijzijnde geallieerde legers verslaan voordat de anderen konden arriveren, en dan vanuit een positie van kracht onderhandelen. Het was dezelfde strategie die hem twintig jaar eerder in Italië beroemd had gemaakt.

Op 12 juni 1815 verliet Napoleon Parijs voor wat zijn laatste veldtocht zou worden. Bij het vertrek leek hij somberder dan

gewoonlijk. Aan zijn minister Mollien zei hij: "Ik ga. Maar als ik mijn veldtocht win, zal de Alliantie uiteenvallen. Als ik verlies, God weet wat er van mij zal worden." Het was een zeldzaam moment van openlijke kwetsbaarheid van iemand die altijd absolute zelfverzekerdheid uitstraalde.

De initiële fase van de campagne was briljant. Napoleon slaagde erin zijn troepen over de grens te brengen zonder dat de geallieerden hiervan wisten. Door in te steken tussen de Britse en Pruisische legers, hoopte hij ze afzonderlijk te verslaan. Op 16 juni behaalde hij een beslissende overwinning op de Pruisen bij Ligny. Maar dezelfde dag faalde maarschalk Ney erin Wellington's leger te verslaan bij Quatre-Bras.

Nog een crucialer falen volgde toen generaal Grouchy, uitgezonden om de verslagen Pruisen te achtervolgen, zijn prooi kwijtraakte. Blücher's Pruisen, in plaats van terug te trekken naar het oosten zoals verwacht, marcheerden noord om zich bij Wellington te voegen. Het was een fatale misrekening die de volgende dag bij Waterloo zwaar zou wegen.

De ochtend van 18 juni 1815 brak aan met zware regen die het slagveld in modder veranderde. Napoleon, die aan een pijnlijke aanval van zijn chronische ziekte leed, stelde de aanval uit tot de middag zodat de grond kon drogen voor zijn artillerie. Het was een kostbaar uitstel dat de Pruisen meer tijd gaf om te marcheren.

De slag bij Waterloo begon met een frontale aanval op Wellington's centrum, gevolgd door massale cavaleriecharges die telkens werden afgeslagen door de Britse infanterievierkanten. De beslissende fase kwam in de late namiddag, toen de keizerlijke garde, Napoleon's elite-eenheid die nog nooit was verslagen, werd ingezet voor een laatste poging Wellington's linie te breken.

"Dit is het moment waarop we twintig jaar van overwinningen bekronen," verklaarde Napoleon terwijl hij zijn gardes uitzond. Maar de garde, opklimmend tegen de helling van Mont-Saint-Jean, werd voor het eerst in haar geschiedenis teruggedreven. Op hetzelfde moment arriveerden Blücher's Pruisen op het slagveld, en de

combinatie was fataal. De Franse linie brak, en de terugtocht veranderde snel in een rout.

Napoleon zelf bleef kalm te midden van de chaos. Er waren suggesties dat hij te paard de strijd wilde ingaan en de dood zoeken zoals de oude Romeinse keizers. "Het lot heeft anders besloten," zou hij hebben gemompeld. In plaats daarvan werd hij door zijn staf van het slagveld geleid, terwijl de restanten van zijn garde hun laatste wanhopige stand maakten.

De oude garde, onder generaal Cambronne, werd omsingeld door Britse troepen die hun overgave eisten. Cambronne's antwoord – of hij nu "merde" riep of het eloquentere "De garde sterft, maar geeft zich niet over" – werd legendarisch. De meesten stierven waar ze stonden, het ultieme offer voor hun keizer die ze nooit meer zouden zien.

Bij het vallen van de nacht lag de weg naar Parijs open, en met haar de toekomst van Europa. Napoleon's nederlaag was totaal. Als Austerlitz zijn grootste triomf was geweest, was Waterloo zijn meest verwoestende nederlaag. "Het was voorbij," schreef een Britse waarnemer, "en met deze ene slag werd een rijk, een dynastie, en een tijdperk beëindigd."

De verslagen keizer keerde terug naar Parijs, waar hij aanvankelijk verder wilde vechten. "Ik kan nog 150.000 man verzamelen," verklaarde hij aan de Kamers. Maar het politieke klimaat was veranderd. Fouché, de ongrijpbare minister van Politie, orkestreerde de oppositie. De Kamer van Afgevaardigden, die slechts enkele weken eerder was ingesteld als teken van Napoleon's liberalisme, eiste nu zijn abdicatie.

Op 22 juni, vier dagen na Waterloo, deed Napoleon opnieuw afstand van de troon, ditmaal ten gunste van zijn vierjarige zoon, de "Napoleon II" die nooit zou regeren. Zijn proclamatie aan het Franse volk was een meesterwerk van zelfmythologisering: "Ik offer mijzelf op aan de haat van de vijanden van Frankrijk. Mogen zij oprecht zijn in hun verklaringen, en alleen tegen mij hebben samengezworen!"

Er volgde een korte, vreemde periode in Malmaison, het landgoed dat ooit aan Joséphine had toebehoord. Daar overwoog Napoleon verschillende opties. Er waren suggesties om naar Amerika te vluchten, waar velen van zijn aanhangers zich uiteindelijk zouden vestigen. Sommige officieren stelden voor naar het zuiden te gaan, waar generaal Suchet nog een intact leger had. Napoleon zelf bleef besluiteloos, een vreemde staat voor een man wiens hele carrière was gebaseerd op snelle besluiten.

Toen Pruisische troepen Parijs naderden, vertrok Napoleon eindelijk naar de Atlantische kust. Bij Rochefort hoopte hij een Amerikaans schip te vinden voor zijn vlucht. Maar Britse oorlogsschepen blokkeerden de haven. Na dagen van aarzeling, wetend dat de Bourbons hem zouden executeren als hij werd gevangen, besloot Napoleon zich over te geven aan de Britten.

Op 15 juli 1815 stapte hij aan boord van het Britse schip HMS Bellerophon, en schreef aan de prins-regent: "Ik kom, zoals Themistocles, om mijzelf te plaatsen onder de bescherming van de wetten van Uw land." Het was een klassieke analogie die zijn gevoel voor historisch drama bevestigde, maar de Britten waren ongevoelig voor zulke vergelijkingen.

De Britse regering, in overleg met de geallieerden, besloot dat Napoleon dit keer naar een veel afgeleger locatie zou worden verbannen: Sint-Helena, een vulkanisch eiland in de zuidelijke Atlantische Oceaan, drieduizend kilometer van het dichtstbijzijnde vasteland. "Het is erger dan de kooi die Tamerlane bouwde voor Bajazet," klaagde Napoleon toen hij het nieuws hoorde.

Op 7 augustus werd hij overgebracht naar HMS Northumberland voor de lange reis naar Sint-Helena. Terwijl hij de kusten van Europa voor de laatste keer zag verdwijnen, moet de voormalige keizer hebben gereflecteerd op de buitengewone boog van zijn leven. In minder dan 100 dagen was hij getransformeerd van ballingschapsvorst naar keizer en weer terug naar gevangene.

De "Honderd Dagen" werden een mythisch hoofdstuk in de Napoleontische legende. Voor zijn aanhangers bewezen ze zijn buitengewone band met het Franse volk, de democratische

legitimiteit van zijn heerschappij, en de lage tactieken van de geallieerde machten die hem neerhaalde. Voor zijn tegenstanders bewezen ze zijn onverzadigbare machtshonger en de noodzaak van permanente verbanning.

De waarheid lag ongetwijfeld ergens in het midden. Napoleon's terugkeer was zowel een buitengewone prestatie van wilskracht als een fatale misrekening. Hij had de publieke steun in Frankrijk overschat en de vastberadenheid van de geallieerden onderschat. Zoals Talleyrand later opmerkte: "Het was erger dan een misdaad; het was een vergissing."

De militaire historicus Clausewitz beschreef het treffend: "Bonaparte speelde een wanhoopspoging. Succes zou hem enige tijd hebben gegeven om zich voor te bereiden op de echte strijd... mislukking betekende zijn val." De gok was mislukt, maar de wijze waarop hij was gespeeld – de vlucht van Elba, de geweldloze mars naar Parijs, de snelle reorganisatie van de staat, de bijna-overwinning bij Waterloo – versterkten alleen maar de Napoleontische legende.

Zelfs nu, op weg naar zijn laatste verbanning, was Napoleon al bezig met het vormgeven van zijn historische nalatenschap. Hij dicteerde memoires aan zijn metgezellen, rechtvaardigde zijn beslissingen, en presenteerde zichzelf als de ware erfgenaam van de revolutie. "Ik was de arend," verklaarde hij, "die over een continent vloog, glorie verspreidend en de principes van de Revolutie: gelijkheid, deugd, en burgerlijke vrijheid."

Het Franse volk, dat bijna een miljoen doden had geleden in zijn oorlogen, zou die beeldvorming uiteindelijk accepteren. In de decennia na Waterloo onderging Napoleon een transformatie in het Franse collectieve bewustzijn: van tiran tot martelaar, van veroveraar tot visionaire hervormer, van feilbare man tot nationaal symbool.

De Honderd Dagen hadden de militaire carrière van Napoleon beëindigd, maar de culturele en politieke invloed van het napoleontische fenomeen was pas net begonnen. Het zaad van zijn legende, geplant in deze laatste wanhopige gok, zou uitgroeien tot

een mythologie die de Europese politiek voor de komende eeuw zou beïnvloeden.

"Je marcheerde terug naar de glorie als een geest die weigerde te rusten. Bij Waterloo stond ik naast je in de regen, wetend dat de geschiedenis haar laatste oordeel over je had geveld."

Hoofdstuk 12: Sint-Helena (1815-1821)

Op 15 oktober 1815, na een reis van zeventig dagen, wierp HMS Northumberland anker voor de kust van Sint-Helena. Napoleon, staande op het dek, aanschouwde voor het eerst zijn laatste verblijfplaats: een verlaten vulkanische rots, nauwelijks tien bij zeventien kilometer groot, die zich somber verhief uit de zuidelijke Atlantische Oceaan. "Het is geen aangenaam onderkomen," merkte hij droogjes op tegen admiraal Cockburn. "Ik had beter in Egypte kunnen blijven."

Het kleine gezelschap dat hem vergezelde naar deze uithoek van het Britse rijk bestond uit trouwe volgelingen: generaal Henri Bertrand en zijn vrouw Fanny, de Las Cases vader en zoon, generaal Montholon en zijn vrouw Albine, generaal Gourgaud, en enkele bedienden, waaronder zijn kamerdienaar Marchand en kok Pierron. Allen hadden vrijwillig gekozen voor ballingschap met hun gevallen keizer, een laatste blijk van toewijding aan een man die ooit Europa had gedomineerd.

De Britten hadden Longwood House aangewezen als Napoleon's residentie, een voormalig landhuis van de onderkoning van het eiland. Maar omdat het nog gerenoveerd werd, bracht Napoleon zijn eerste weken door in Briars Pavilion, een klein tuinhuisje op het landgoed van de lokale koopman William Balcombe. Het was een bescheiden onderkomen voor een man die in paleizen had geleefd, maar Napoleon leek de eenvoud te accepteren, zelfs te waarderen.

Het was hier dat hij vriendschap sloot met Betsy Balcombe, de dertienjarige dochter van zijn gastheer. Het meisje, onverschrokken en onbezonnen, behandelde de voormalige keizer zonder enig ontzag, noemde hem "Boney", en daagde hem uit bij spelletjes.

Napoleon, altijd gefascineerd door intelligente vrouwen ongeacht hun leeftijd, genoot van haar gezelschap. "Mademoiselle Betsy," zoals hij haar noemde, werd een van de weinige lichtpuntjes in zijn steeds donkerder wordende leven.

In december verhuisde Napoleon naar Longwood House, een groter maar notoir ongezond gebouw, geplaagd door vochtigheid en ratten. "Longwood is het ongezondste punt van dit ongezonde eiland," schreef Las Cases. "De wind blaast er onophoudelijk, voortdurend beladen met vocht. We leven voortdurend in de wolken, in de mist, in de regen." Het was een schrijnend contrast met de Tuilerieën.

De omstandigheden werden nog verergerd door de strikte veiligheidsmaatregelen. Onder Sir Hudson Lowe, de nieuwe gouverneur die in april 1816 arriveerde, werd Napoleon's bewegingsvrijheid steeds verder ingeperkt. Wachtposten omringden Longwood, en Napoleon kon niet rijden of wandelen zonder Britse officieren in het zicht. Zijn post werd gecensureerd, bezoekers werden streng gecontroleerd, en hij werd aangeduid als "Generaal Bonaparte" in plaats van Keizer of zelfs Napoleon – een doelbewuste vernedering.

De relatie tussen Napoleon en Lowe verslechterde snel tot bittere vijandschap. Lowe, een rigide militair, benaderde zijn taken met bureaucratische nauwgezetheid die aan wreedheid grensde. Napoleon weigerde Lowe te ontmoeten na hun eerste desastreuze ontmoetingen, en communiceerde alleen via zijn metgezellen. "Dat is geen gouverneur," klaagde hij. "Dat is een cipier."

Tegen deze achtergrond van fysiek ongemak en persoonlijke vernedering ontwikkelde Napoleon een routine die zijn laatste jaren zou domineren. Hij stond laat op, nam uitgebreide baden (een van zijn weinige overblijvende luxes), dicteerde zijn memoires, las obsessief, en bracht uren door met het bespreken van zijn verleden met zijn trouwe volgelingen. 's Avonds waren er soms kaartspellen, muziek, of voorlezingen uit klassieke literatuur.

Deze schijnbare kalmte verhulde een diepe innerlijke strijd. Napoleon's leven was altijd gedefinieerd geweest door actie; nu

was hij veroordeeld tot reflectie. De man wiens beslissingen continenten hadden gevormd, kon nu niet eens bepalen wanneer hij mocht rijden. De generaal wiens campagnes militaire textboeken vulden, vocht nu alleen nog veldslagen in zijn herinneringen.

"Schrijven is een slechte troost," verzuchtte hij tegen Gourgaud, "maar het is de enige die ik heb." Ondanks deze klacht dicteerde Napoleon honderden pagina's memoires. Met Las Cases als zijn belangrijkste secretaris, creëerde hij een geïdealiseerde versie van zijn carrière, waarin hij zichzelf presenteerde als de verdediger van revolutionaire idealen en de architect van een verenigd Europa.

"Wat een roman is mijn leven geweest," merkte hij op tijdens een van deze sessies. Las Cases, die later het invloedrijke "Mémorial de Sainte-Hélène" zou publiceren, registreerde deze uitspraken nauwgezet, wetend dat ze de basis zouden vormen voor Napoleon's postume reputatie. Het was geschiedenis met de hand van de maker zelf herschreven.

De kleine gemeenschap van ballingen werd verscheurd door interne spanningen. Gourgaud, jaloers op Las Cases' bevoorrechte positie, provoceerde meerdere bijna-duels. Montholon werd verdacht van een affaire met Albine. Zelfs de toegewijde Bertrand en zijn vrouw twijfelden soms aan hun beslissing om Napoleon te volgen in ballingschap. Het was een microkosmos van een hof, met alle intrige maar zonder de grandeur.

In december 1816 werd Las Cases van het eiland verwijderd nadat hij had geprobeerd brieven te smokkelen. Zijn vertrek was een zware slag voor Napoleon, die niet alleen zijn meest intellectuele metgezel verloor, maar ook zijn belangrijkste publicist voor de buitenwereld. In de daaropvolgende jaren zouden meer volgelingen vertrekken, sommigen door ziekte, anderen uit wanhoop.

Terwijl de kleine gemeenschap kromp, werden Napoleon's gedachten steeds meer naar binnen gericht. Hij bracht hele dagen door in zijn kamer, soms in zijn bed, en weigerde vaak zelfs in de tuin te wandelen. Zijn gezondheid begon te verslechteren, met symptomen die varieerden van misselijkheid en pijn tot zwellingen in zijn benen. Moderne historici vermoeden dat hij leed aan

maagkanker, mogelijk erfelijk, hoewel vergiftiging door arseen een alternatieve theorie blijft.

De wereldgebeurtenissen bereikten Sint-Helena met maanden vertraging en door het filter van Britse kranten. Napoleon volgde niettemin de ontwikkelingen nauwlettend, vooral in Frankrijk en onder de Bourbons. Toen hij hoorde over opstanden in Europa, verlevendigde zijn gezicht. "De ideeën waarvoor ik heb gevochten, verspreiden zich door Europa," verklaarde hij. "Mijn zaak is niet verloren."

Bijzonder pijnlijk waren de schaarse berichten over zijn zoon, de voormalige "Koning van Rome," nu opgevoed als Frans, hertog van Reichstadt, aan het Oostenrijkse hof. Een portret van de jongen, gesmokkeld naar Sint-Helena, werd zijn meest gekoesterde bezit. "Mijn zoon," verzuchtte hij vaak, naar het portret starend. Napoleon, die dynastieën had opgericht en verwoest, moest nu machteloos toezien hoe zijn eigen zoon werd gevormd door zijn vijanden.

In zijn laatste jaren werd Napoleon steeds religieuzer. Hij vroeg om een katholieke priester, en abbé Vignali werd gestuurd. De voormalige keizer, die ooit met pausen had onderhandeld en hen gevangen had gezet, vond nu troost in de rituelen van zijn kindertijd. Hij stelde zijn testament op, met gedetailleerde instructies voor zijn begrafenis en persoonlijke bezittingen, waarbij hij aanzienlijke sommen naliet aan zijn voormalige officieren en soldaten.

Het einde kwam langzaam. In maart 1821 verslechterde Napoleon's gezondheid dramatisch. De misselijkheid en pijnen intensiveerden, en hij kon nauwelijks nog voedsel binnenhouden. "Ik zie de dood naderen zonder vrees," vertelde hij Montholon. "Ik ben in vrede met de mensheid."

Op 2 mei dicteerde hij zijn laatste woorden: "Frankrijk, het leger, het hoofd van het leger, Joséphine..." Hij stierf drie dagen later, op 5 mei 1821, tijdens een hevige storm die over het eiland raasde. Hij was 51 jaar oud. Dr. Antommarchi, zijn arts, nam een dodenmasker dat later een iconisch beeld zou worden. De Britse officieren die het

lichaam kwamen inspecteren, waren verbaasd door hoe klein de gevreesde veroveraar in de dood leek.

Napoleon werd begraven in een eenvoudig graf in de Vallei van de Geraniums, onder vier wilgen, zonder het militaire eerbetoon dat hij had gevraagd. Op zijn grafsteen stond slechts "Napoleon" – geen titels, geen data. Het was een laatste vernedering door zijn Britse bewakers, maar paradoxaal genoeg versterkte deze eenvoud alleen maar de legende. Als de naam voor zichzelf sprak, bewees dat alleen maar zijn onbetwistbare historische grootheid.

Maar zelfs in de dood was Napoleon's reis niet voorbij. In 1840, tijdens de kortstondige verzoening tussen Frankrijk en Groot-Brittannië, gaf de Britse regering toestemming voor de repatriëring van zijn stoffelijk overschot. De "Retour des Cendres," zoals de Fransen het noemden, werd een nationaal evenement van ongekennde proporties. Honderdduizenden Fransen lijdten de Seine toen zijn kist passeerde, en Napoleon werd herbegraven onder de gouden koepel van Les Invalides in Parijs, waar hij nog steeds rust.

Op Sint-Helena liet hij een klein groepje volgelingen achter om zijn verhaal te vertellen. Bertrand, Montholon en Gourgaud keerden allen terug naar Europa, waar ze hun memoires publiceerden. Las Cases, die al in 1816 was vertrokken, had zijn "Mémorial" al gepubliceerd, het boek dat meer dan enig ander de Napoleontische legende voor toekomstige generaties zou vormgeven.

De paradox van Sint-Helena is dat de nederlaag en gevangenschap Napoleon's uiteindelijke overwinning verzekerden. Was hij gestorven als keizer, had hij wellicht de geschiedenisboeken ingegaan als slechts een briljante tiran. Door te lijden op Sint-Helena werd hij een martelaar, en vervolgens een mythe. Zijn beproevingen transformeerden een man van macht in een symbool van menselijke veerkracht, ambitie, en de voortdurende strijd tegen onmogelijke odds.

Europa zou twee revoluties, twee wereldoorlogen en talloze regimewisselingen meemaken na zijn dood. Maar het continent dat hij achterliet, was onherroepelijk veranderd door zijn bestaan. De Code Napoléon vormt nog steeds de basis van talloze

rechtssystemen. Nationale grenzen die hij tekende, blijven herkenbaar op moderne kaarten. Instellingen die hij oprichtte, functioneren nog steeds.

Bovenal blijft de figuur van Napoleon zelf een archetype, een standaard waartegen latere leiders worden gemeten en meestal te licht bevonden. Hij belichaamde de mogelijkheid dat een enkele persoon, door wilskracht en visie, de loop van de geschiedenis kon veranderen. In een tijdperk van massapolitiek en institutionele macht, spreekt dit idee nog steeds tot de verbeelding.

Van het kleine kind op Corsica tot de keizer van Europa tot de gevangene van Sint-Helena – de boog van Napoleon's leven volgt het klassieke patroon van een Griekse tragedie. Wat hem echter onderscheidt, is de wijze waarop hij zijn eigen mythe actief vormgaf, zelfs in gevangenschap, vanuit het besef dat de pen uiteindelijk machtiger zou blijken dan het zwaard.

"Op Sint-Helena," schreef Victor Hugo later, "was het niet langer een man; het was een ziel. Een gevangene van de Engelsen en de gebeurtenissen, met niets anders dan een paar boeken, de oneindige zee, en de sterrenhemel... vervangen door de schaduw van zichzelf."

" Ik volgde je van de eerste adem tot de laatste echo. Nu de wereld je lichaam heeft begraven, blijf ik achter om je verhaal te vertellen – niet zoals de geschiedenis het schreef, maar zoals ik het zag: het verhaal van een man die een keizer werd, maar nooit leerde hoe hij zichzelf kon overwinnen."

EINDE